

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Bakalářská práce

**Analýza penzijního zajištění po roce 1989 s ohledem na
demografický vývoj v ČR**

Jan Herynk

© 2014 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra ekonomiky
Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Herynk Jan

Provoz a ekonomika

Název práce

Analýza penzijního zajištění po roce 1989 s ohledem na demografický vývoj v ČR

Anglický název

The analysis of retirement social security since 1989 with regard to the demographics of the Czech Republic

Cíle práce

Analyzovat vývoj penzijního systému po roce 1989 s ohledem na demografický vývoj obyvatel ČR a možnosti realizace sociální politiky ze strany státu. Navrhnout a strukturovat možnosti, které mohou zajistit finanční stabilitu lidí v postproduktivním věku.

Metodika

Studium odborné literatury a internetových materiálů, právních norem.

Analýza a komparace teoretických přístupů.

Řízené rozhovory s odborníky z oboru.

Aplikace nastudovaných poznatků v rámci vlastního návrhu finančního zabezpečení ve stáří.

Syntéza poznatků a generování konkrétních doporučení pro jednotlivce v postproduktivním věku.

Harmonogram zpracování

literární rešerše: červen 2013

cíl práce a metodika: září 2013

informace o podniku a základní rozbor dat: prosinec 2013

analýzy a základní výsledky: únor 2014

závěrečné hodnocení a návrhy: březen 2014

Rozsah textové části

30-40 stran

Klíčová slova

Penzijní systém, demografický vývoj, reforma, fondy, financování, spoření

Doporučené zdroje informací

Cipra, T. Penze: kvantitativní přístup. 1. vydání. Praha: Ekopress, 2012. 409 s. ISBN 978-80-86929-87-3.
Čevela, R. Kalvach, Z. Čeledová, L. Sociální gerontologie, 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2012, 264s., ISBN 978-80-247-3901-4.
Dvořáková, Z. a kol. Řízení lidských zdrojů, 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, 559s. ISBN 978-80-7400-347-9
Janda, J. Spořit nebo investovat, 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011, 168 s. ISBN 978-80-247-3670-9.
Příb, J. Kdy do důchodu a za kolik - 13. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2012, 144 s., ISBN 978-80-247-4090-4.
Syrový, P. Jak si spořit na důchod, 1. vydání. Grada Publishing, 2012, 160 s. ISBN 978-80-247-4479-7.
Šulc, J. Penzijní připojištění. 3. vydání. Praha: Grada Publishing, 2004. 196 s. ISBN 80-247-0772-1.
ÚZ 929 Důchodové a penzijní spoření 2013. Ostrava: Sagit, 2013. 208 s. ISBN 978-80-7208-954-3.

Vedoucí práce

Gebeltová Zdeňka, Ing.

Termín odevzdání

březen 2014

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.
Vedoucí katedry

prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr. h. c.
Děkan fakulty

V Praze dne 4.9.2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Analýza penzijního zajištění po roce 1989 s ohledem na demografický vývoj v ČR" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 14.3.2014

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval Ing. Zdeňce Gebeltové za odborné vedení a konzultace při zpracování této bakalářské práce.

Analýza penzijního zajištění po roce 1989 s ohledem na demografický vývoj v ČR

Analysis of retirement social security since 1989 with regard to the demographics of the Czech Republic

Souhrn

Tato bakalářská práce je rozdělena do čtyř částí. První část se zabývá klasifikací penzijních systémů, jejich rozdělením podle různých kritérií a porovnání jednotlivých penzijních systémů, včetně jejich výhod a nevýhod, především jde o jistotu, výnosnost a s tím související rizikovost. Jsou uvedeny různé přístupy ke klasifikaci penzijních systémů. Popisuje klasický přístup třípilířový, pětípilířový v rámci Světové banky a tři vrstvy podle OECD.

V druhé části je vývoj penzijního systému po roce 1989. Nutnost změn ve financování PAYG. Je popsán vznik penzijního připojištění, malé důchodové reformy a následně reformy 2013 a její rozdělení do jednotlivých pilířů.

V třetí části je analýza demografického vývoje a její dopad na penzijní systém. Popisuje demografický vývoj a jednotlivé faktory, které by ho mohly ovlivnit. Jedná se hlavně o významný vliv porodnosti, vliv vyššího dožití a kladného salda migrace. Výsledky těchto ukazatelů jsou zaznamenány v tabulkách a grafech.

V poslední části je vlastní zhodnocení důchodové reformy 2013 a můj návrh případné penzijní reformy.

Tato bakalářská práce poukazuje na nezbytnost osobního přístupu v zajištění se na stáří a ukazuje možnosti, kterých lze využít. Bakalářská práce dále zhodnocuje již zrealizované penzijní reformy a navrhuje vlastní řešení.

Klíčová slova: penzijní systém, financování, důchodová reforma, penzijní připojištění, spoření, fondy, penze, státní podpora, demografický vývoj

Summary

This bachelor's thesis is divided to four parts. The first part deals with the classification of pension systems, their distribution by different criteria and comparison of pension systems, including their advantages and disadvantages especially in terms of security, profitability and associated risk. There are different approaches to classification of pension systems. It describes the classic three-pillars approach, five-pillars within the World Bank and three layers according the OECD.

The next part deals with the evolution of the pension system after 1989. The need for change in PAYG financing. It describes the establishment of a pension insurance, small pension reform and reform of 2013, and her partition into individual pillars.

In the third part is analysis of demographic trends and their impact on the pension system. Describes the demographics and individual factors that could affect him. This is especially significant impact on fertility, the effect of increased life expectancy and a positive migration balance. The results of these indicators are reported in tables and graphs.

The last part is a proper assessment of the pension reform in 2013, and my eventual proposal pension reform.

This bachelor's thesis points to the needs a personal approach to ensuring the ages and shows possibilities which can use. Bachelor's thesis forth evaluates the already implemented pension reform and proposing their own solutions.

Keywords: pension system, financing, pension reform, pension insurance, saving, funds, pension, state aid, demographics

Obsah

1	Úvod	10
2	Cíl práce a metodika	11
3	Teoretická východiska	13
3.1	Klasifikace penzijních systémů	13
3.2	Rozdělení penzijních systémů na veřejný a privátní	13
3.3	Penzijní systémy podle druhu financování	14
3.4	Dávkově definované a příspěvkově definované penzijní systémy	15
3.5	Srovnání PAYG a plně fondových systémů a jejich rizika	16
3.5.1	Demografické riziko	16
3.5.2	Politické riziko	16
3.5.3	Riziko kapitálového trhu	16
3.5.4	Rodinné riziko	17
3.5.5	Riziko dlouhověkosti	17
3.6	Výhody a nevýhody PAYG a fondových penzijních systémů	17
3.6.1	Redistribuce	17
3.6.2	Trh práce	18
3.6.3	Míra výnosu PAYG a fondových systémů	19
3.6.4	Národní úspory v podmínkách stárnutí populace	19
3.7	Různé přístupy ke klasifikaci důchodových systémů	20
3.7.1	Klasický přístup - tři pilíře	20
3.7.2	Světová banka - pět pilířů	21
3.7.3	OECD - tři vrstvy	22
4	Vývoj penzijního systému v ČR	25
4.1	Historie penzijního systému v České republice do roku 1989	25
4.2	Vývoj penzijního systému po roce 1989	26

4.2.1	Pojišťovnictví a pojistný trh po roce 1991	29
4.2.2	Soukromé životní pojištění	29
4.2.3	Vznik soukromého penzijního připojištění se státním příspěvkem	30
4.2.4	Podmínky nároku na řádný starobní důchod před rokem 2010 a jejich změny v následujících letech	32
4.2.5	Nutnost změn v penzijním systému	33
4.3	Důchodová reforma - první kroky.....	35
4.4	Důchodová reforma 2013.....	36
4.4.1	I. pilíř	40
4.4.2	II. pilíř	41
4.4.3	III. pilíř.....	42
4.4.4	IV. pilíř (pomyslný)	43
5	Analýza demografického vývoje	44
5.1	Příčiny stárnutí populace.....	44
5.2	Vývoj demografického stárnutí v české republice	45
5.3	Sociálně-ekonomické důsledky demografického stárnutí.....	48
5.4	Demografie a její ovlivnění.....	48
5.4.1	Porodnost	48
5.4.2	Úmrtnost	51
5.4.3	Migrace	53
6	Zhodnocení penzijní reformy	56
6.1	Vlastní návrh penzijního systému	57
7	Závěr.....	61
8	Seznam použitých zdrojů	64
8.1	Seznam obrázků, tabulek a grafů	66

1 Úvod

Nejvýznamnějším a snad nejvíce diskutovaným tématem posledních 25 let české společnosti byla a je reforma důchodového systému. Z toho důvodu jsem si vybral toto téma do své bakalářské práce.

Stárnutí populace je fenomén, který začal ohrožovat fungování penzijního systému. Penzijní systém, který u nás funguje na principu průběžného financování, kdy zaměstnané osoby odvádí ze svých příjmů pojistné, sloužící k financování penzí současných penzistů je nedostačující. Prodlužující se střední délka života, způsobující pokles úmrtností ve vyšších věkových skupinách vede k růstu průměrné doby pobírání důchodu a tím samozřejmě k celkovému růstu nákladů na důchody. Trvale nízká porodnost na druhé straně povede ke snížení počtu zaměstnaných osob přispívajících do systému a tím i příjmů systému. Působení těchto faktorů způsobuje stoupající nerovnováhu a tím i jeho dlouhodobou finanční neudržitelnost, což vyžaduje nutné provedení reformních opatření. Reformou toho systému nedojde ke zvrácení demografického vývoje, ale měla by systém upravit tak, aby byl při daném vývoji dlouhodobě finančně udržitelný.

Mnoho lidí dnes ani neví, jak důchodový systém funguje a neřeší, jaký příjem budou mít v důchodu a spoléhají pouze na to, když téměř celý život odváděli prostředky do důchodového systému, tak se o ně stát musí postarat a musí jim, až dosáhnou důchodového věku vyplácet starobní penzi. Pak se dost často stává, že starobní penze je jediným jejich příjmem.

Důchodový systém a nejen v České republice se potýká s velkými problémy díky nepříznivé demografické situaci a jen těžko lze odhadnout, jak se celý systém bude vyvíjet a zda současná generace ještě vůbec bude moci v důchodu finanční pomoci od státu očekávat, či zda se bude muset spolehnout jen na sebe a své úspory. Stojíme u spuštění dlouho očekávaných reforem, které by měly situaci vylepšit a pomoci tak i českým důchodcům užívat si důchodu, cestovat a být dostatečně finančně zajištěni. Otázkou zůstává, jak se poslední důchodová reforma bude dále vyvíjet.

2 Cíl práce a metodika

Cíl práce

Hlavním cílem této bakalářské práce je analyzovat historický vývoj penzijního systému v České republice po roce 1989 až po současný stav včetně jeho vztahu k problematice demografického vývoje.

V práci bude naplněn pomocí následujících dílčích cílů:

- Klasifikovat penzijní systémy, jejich rozdělení z hlediska financování, vlastnictví a případných rizik, výhody a nevýhody PAYG systémů. Zhodnotit možnosti penzijních systémů tří pilířový, pěti pilířový v rámci Světové banky a třívrstvý OECD systém.
- Popsat vývoj penzijního systému po roce 1989, vznik penzijního připojištění, pojistného trhu a jeho začlenění do problematiky spoření. Zhodnotit malou důchodovou reformu a reformu k lednu 2013, její rozdělení a popis jednotlivých pilířů.
- Analyzovat demografický vývoj a jeho vliv na důchodový systém, případné faktory, které by tento vývoj mohly ovlivnit.
- Zhodnotit penzijní reformy a vytvořit vlastní návrh penzijního systému.

Metodika

Postup práce:

- stanovení cíle
- studium odborné literatury
- sumarizace dostupných dokumentů a veřejných internetových článků
- čerpání a kvantifikace informací u společností zabývajících se touto problematikou
- volba metodiky
- vlastní zpracování k jednotlivým tématům
- vyvození závěru a doporučení

Použité metody:

V bakalářské práci jsem uplatnil deskriptivní metodu, pomocí které jsem popsal základní srovnání penzijních systémů, jejich rozdělení, jednotlivé modely a vliv

demografického vývoje na financování důchodů. Práce je založena především na studiu odborné literatury. Jsou využity dokumenty, tabulky a grafy jak z odborné literatury, tak z elektronických zdrojů. Pomocí těchto dat je vytvořena prognóza zatížení veřejných financí penzijním systémem. Práce se zaměřuje také na analýzu již uskutečněných změn penzijního systému a jeho další vývoj. Pro zpracování tabulek a výpočtů byl použit MS Office 2007.

Zdroje dat a informací:

V této práci byla použita především odborná literatura. Mezi nejvýznamnější autory dané problematiky se řadí: V. Bezděk, B. Burcin a T. Kučera, T. Cipra. Dále bylo využito internetových zdrojů a publikací. Mezi nejdůležitější patří portály ČSÚ, MPSV, MFČR. Další informace byly čerpány od společností zabývajících se touto tematikou (pojišťovna Kooperativa a.s., Česká spořitelna a.s., Komerční banka a.s.).

3 Teoretická východiska

3.1 Klasifikace penzijních systémů

V odborné literatuře můžeme najít mnoho různých kritérií vhodných k popisu a třídění penzijních systémů. V následujících odstavcích je tedy diskutováno rozdělení penzijních systémů podle jejich provozovatelů (veřejný nebo soukromý sektor) a způsobu financování Pay-As-You-Go (PAYG) a fondových penzijních systémů. (Bezděk, 2000)

3.2 Rozdělení penzijních systémů na veřejný a privátní

Provoz penzijního systému je ve většině zemí rozdělen mezi veřejný a soukromý sektor. V rámci mezinárodního měřítka je výrazně rozdílná i váha veřejných a soukromých pilířů. Provozovatelem veřejného penzijního systému je ve většině případů stát, stejně jako v České republice. Za provozování státního penzijního systému a za výplatu důchodů i výběr příspěvků je zodpovědná vláda. Většinou máme dva druhy státních penzí: tzv. paušální (flat-rate) penze a penze spjaté s výdělkem (earnings-related). V případě paušálního důchodu to znamená, že mají všichni důchodci nárok na tuto pro všechny stejnou dávku, a to bez ohledu na velikost jejich výdělků v době, kdy byli ekonomicky aktivní. Naproti tomu penze vypočítané podle výdělku diferencují výši důchodů v závislosti na výši mezd v době, kdy současní důchodci byly ekonomicky aktivní. Tím prvním je situace, kdy jsou penzijní plány organizovány zaměstnavateli (employer`s mandate nebo-li occupational schemes). (Bezděk, 2000)

V případě druhého řešení je přenést mandát až na úroveň občanů tzn. zavedení individuálních účtů, které by spravoval penzijní fond a na kterých by si občané ekonomicky aktivní spořili na vlastní stáří. (Bezděk, 2000)

Soukromý penzijní plán (private pension scheme) je administrován jinou institucí, než je vláda či orgán veřejného sektoru. Poměrně často se tímto administrátorem stává přímo zaměstnavatel, který pak obvykle figuruje zároveň v roli sponzora tohoto penzijního plánu, nebo se jím může stát soukromý penzijní fond, či jiný subjekt penzijního plánu. Soukromé penzijní plány mohou doplnit nebo dokonce nahradit veřejné důchodové systémy. (Cipra, 2012)

3.3 Penzijní systémy podle druhu financování

Existuje pět základních způsobů financování penzijních systémů.

➤ Čistý PAYG

Tento způsob financování je založen na mezigenerační solidaritě a redistribuci, protože generace ekonomicky aktivních lidí platí příspěvky na sociální zabezpečení, ze kterých se vyplácejí důchody a dávky pro generaci současných penzistů. Až se generace současných ekonomicky aktivních lidí dostanou do důchodového věku, budou jejich penze hrazeny z příspěvků generace dnešních dětí atd.

➤ PAYG s tzv. nárazníkovým fondem (buffer fund)

Jedná se o normální PAYG systém, který však v minulosti dosahoval (nebo nyní dosahuje) finančních přebytků, které jsou investovány na kapitálovém trhu a přinášejí do systému dodatečný úrokový výnos. Tyto zdroje pak pomáhají financovat penzijní dávky.

➤ Částečně fondový systém

Jde v podstatě o hybrid mezi PAYG a plně fondovým mechanismem. V praxi takový systém nejčastěji obsahuje dva povinné pilíře. Jeden s PAYG a druhý pilíř je založen na plně fondovém přístupu.

➤ Plně fondový systém

Plně fondový přístup nespolesá na mezigenerační solidaritu. Výše penze jedince závisí pouze na příspěvcích, které si jedinec naspořil a dlouhodobé míře výnosu z aktiv penzijního fondu.

(Bezděk, 2000)

➤ Notional funding (lze přeložit jako: zdánlivě fondový systém)

Tento přístup je poměrně novou metodou, a jeho snahou je zkombinovat výhody PAYG a plně fondového přístupu k financování. Z hlediska skutečného toku prostředků zůstává notional funding systém s PAYG financováním. Ovšem z hlediska určení výše penze při odchodu do důchodu se systém snaží napodobit plně fondový přístup. Každý účastník má v rámci tohoto systému svůj individuální účet, na který se mu připisují jím odvedené příspěvky a jejich zhodnocování v čase. Toto zhodnocení je závislé na tzv. hypotetické míře výnosnosti. Výnosnost může být jak pozitivní, tak negativní. Úspory na

účtech jednotlivců jsou pouze hypotetické (proto notional funding), protože vybrané příspěvky jsou fakticky použity na výplatu současných důchodců a pouze papírově jsou připisovány a zhodnocovány na individuálních účtech. (Bezděk, 2000)

3.4 Dávkově definované a příspěvkově definované penzijní systémy

Dávkově definovaný penzijní systém (defined benefit pension scheme; dále jen DB) je penzijní plán předem definující výši dávek a odtud se stanoví potřebná výše finančních nákladů, tedy i výše vyžadovaných příspěvků. Někdy se také DB plány vymezují jako plány, které nemají individuální účty. Definování výše dávek se v praxi označuje jako jejich vyměření a pro tento proces jsou uplatňovány různé přístupy. Tyto DB penzijní plány mohou být jak fondového tak nefondového typu. Průběžně financované (nefondové) DB plány je častá forma státních důchodových systémů (včetně ČR), zatímco fondové DB plány byly do 20. století převažující formou systému zaměstnaneckých. Pojistně-matematické výpočty v rámci DB systémů mohou být poměrně složité, protože je nutné dostat do souladu obtížně spočitatelné hodnoty, totiž současnou hodnotu v budoucnu očekávaných penzijních nároků a současnou hodnotu v budoucnu očekávaných příspěvků. Tento systém přesto umožní, aby si každý občan mohl poměrně přesně spočítat výši svého důchodu ještě před vlastním odchodem do důchodu. (Cipra, 2012)

Příspěvkově definovaný penzijní plán (defined contribution pension scheme) je fondový penzijní plán, předem definující výši příspěvku (dané procento z platu, daná hodnota), který má účastník, a nebo sponzor odvádět obvykle na individuální účet účastníka. Tyto příspěvky jsou investovány a výnosy se připíší ve prospěch jednotlivých účtů, takže je zde jistá podobnost se spořením. Výše dávek účastníka je pak závislá na objemu kapitálu nakumulovaného na jeho účtu s tím, že dávky vyplácí buď přímo penzijní fond (je zde možnost jednorázového nebo částečného vyrovnání), nebo příslušní kapitál lze použít k jednorázovému nákupu annuity vyplácené profesionálním poskytovatelem, jako je životní pojišťovna. Investiční riziko je v těchto plánech na straně účastníka. Je nutné zdůraznit, že výše dávek není předem známá a závisí nejen na výši placených příspěvků, ale i na vývoji demografických a ekonomických parametrů včetně kapitálové výnosnosti. Tyto penzijní plány jsou od konce 20. století velmi rozšířenou formou důchodových systémů a stávají se dominantní v rámci soukromých penzijních plánů v mnoha zemí.

Pojistně-matematické výpočty v rámci těchto systémů jsou obvykle mnohem jednodušší než pro obvyklé DB plány. (Cipra, 2012)

3.5 Srovnání PAYG a plně fondových systémů a jejich rizika

Systemy PAYG a plně fondové financování jsou nejčastěji používané metody pro financování penzijních systémů. Nejdůležitějším cílem jakéhokoliv penzijního systému je poskytovat stabilní, předvídatelný a adekvátní zdroj důchodových příjmů pro každého účastníka. Plně fondově financované systémy bývají vesměs příspěvkově definované a naopak PAYG financované systémy jsou spíše dávkově financované plány. (Bezděk, 2000)

3.5.1 Demografické riziko

Oba systémy jak PAYG tak i fondový jsou spjaty s demografickými riziky. V případě PAYG systému vede nepříznivý demografický vývoj (stárnutí populace v důsledku nízké míry porodnosti a rostoucí délky života), ve světle většinou špatné finanční situace PAYG systému. Ovšem ani fondové systémy nejsou zcela nezávislé na demografickém vývoji, protože s poklesem podílu pracovníků na celkové populaci může dojít k tomu, že se kapitál stane relativně (ve vztahu k práci) nadbytečným. To může způsobit pokles míry výnosnosti kapitálu. Celkově se tak lze ztotožnit s Thompsonovým názorem (1997), že na nepříznivý demografický vývoj jsou více citlivější PAYG systémy, protože důchodové dávky budou dříve či později upraveny ve snaze snížit deficity penzijních systémů.

3.5.2 Politické riziko

Politické riziko znamená, že výše důchodů, může být ovlivněna politickým rozhodnutím. Ani v tomto případě nejsou oba penzijní systémy plně chráněny proti tomuto riziku. Penzijní fondy mohou být použity k jiným účelům, než ke kterým byly založeny, popř. by mohly být i zneužity. Pro PAYG financované systémy zase představují největší nejistotu legislativní změny. Politické riziko ale je větší problém pro PAYG, než pro systémy fondové. (Bezděk, 2000)

3.5.3 Riziko kapitálového trhu

Tomuto je plně vystaven fondový systém. Riziko kapitálového trhu zahrnuje míru výnosnosti dosahované penzijními fondy. Dalším aspektem je inflace a také riziko vyplývající z pohybu devizového kurzu, pokud jsou investice penzijního fondu mezinárodně diverzifikovány. Pokud opomeneme pohled na riziko, které může být velmi

významné, tak rozptýl míry výnosnosti je samozřejmě vyšší na kapitálovém trhu a zatím nejnižší zaznamenaný výnos na kapitálovém trhu stále dominuje nad nejvyšším zaznamenaným výnosem v PAYG systému. (Bezděk, 2000)

3.5.4 Rodinné riziko

Jde o to, že v mnoha zemích (s PAYG penzijním systémem) je důchod jednoho z manželů více či méně spjat s příjmovou situací u druhého manžela. V podmínkách rostoucí míry rozvodovosti to vede k nižším důchodům, zejména v případě žen (manželek) s přerušovanou vlastní výdělečnou historií. Příspěvkově definované penzijní systémy tomuto riziku nepodléhají.

3.5.5 Riziko dlouhověkosti

Riziko dlouhověkosti způsobuje, že penzijní úspory mohou být plně vyčerpány ještě za života jedince. Vůči tomuto riziku je perfektně imunní PAYG systém, ovšem fondová schémata ho nedokážou zcela eliminovat. V praxi to znamená, že PAYG systémy jsou nastavené po celou dobu konstantně s případnou valorizací, až do konce života na rozdíl od toho penzijní fondy jsou nastaveny pouze na určitý počet let vyplácení renty po vstupu do důchodu. Ani PAYG schémata nejsou bezriziková. V důsledku nepříznivého demografického vývoje musí účastníci PAYG systému očekávat v průběhu aktivního života nárůst příspěvkových sazeb a prodloužení věku pro odchod do důchodu a tím i pozdější vyplácení z tohoto systému. (Bezděk, 2000)

3.6 Výhody a nevýhody PAYG a fondových penzijních systémů

V následujících odstavcích je provedeno srovnání PAYG a fondových systémů penzijního zabezpečení z hlediska jejich dopadu na míru redistribuce, trh práce, míru výnosnosti a úspory.

3.6.1 Redistribuce

PAYG - financované a dávkově definované penzijní schéma je typické existencí dvou druhů redistribuce: mezigenerační redistribuce a redistribuce uvnitř generace - intragenerační. Oba typy mají významnou pozici při úvahách o sociálně spravedlivém systému. (Bezděk, 2000)

➤ **Mezigenerační redistribuce**

PAYG je založen na myšlence mezigenerační solidarity. To je sociálně spravedlivé v podmínkách stabilního a stacionárního vývoje populace. V situaci, kdy tzv. index závislosti (definovaný např. jako podíl lidí v důchodovém věku na celkové populaci) roste, může způsobit významný efekt. Reálná míra výnosu PAYG systémů je již dlouhou dobu výrazně nižší než u fondových a příspěvkově definovaných schémat. Jde o to, že současní i budoucí pracovníci musí platit stále vyšší příspěvky, aby pokryli nároky současných a budoucích penzistů. Starší generace tak mají čistý profit z tohoto systému, zatímco mladším (aktivně pracujícím) to přináší ztrátu.

➤ **Integrační redistribuce**

Integrační redistribuce znamená diferenciaci penzijních dávek podle výše příjmu, úrovně vzdělání, pohlaví apod. Protože dávkově definované PAYG systémy nerozlišují výši penzí jednotlivců podle pravděpodobnosti úmrtí, platí, že očekávaná míra výnosu ze systému se zvyšuje s očekávanou délkou života jednotlivce. Navíc tyto systémy upřednostňují podprůměrné příjmové jedince pomocí přerozdělovací konstrukce způsobu výpočtu důchodu.

3.6.2 Trh práce

Podmínky trhu práce jsou v současnosti dost odlišné od situace v nepříliš vzdálené minulosti. Mnohé země čelí vysoké nezaměstnanosti, vzrůstá počet dočasných prací a práce na částečný úvazek, podíl mužů na trhu práce klesá a naopak se zvyšuje počet žen, které hledají práci. (Bezděk, 2000)

➤ **Podpora předčasných starobních důchodů**

Tím prvním podporujícím prvkem je populistická a nezodpovědná rozhodnutí politiků, kteří podporují předčasné důchody jako způsob řešení problémů spojených s vysokou nezaměstnaností. Vláda sice tímto způsobem zmírní palčivou nezaměstnanost, ale úmyslně tím zatěžuje finanční pozici státních PAYG systémů.

Druhým důvodem je v mnoha případech samotná konstrukce vzorce pro výpočet penze z PAYG systémů. Nejen, že finančně významně netrestá snížením důchodu v případě předčasného odchodu do důchodu, ale ani významně nepodporuje ty, kteří

provedou dobrovolný odklad odchodu do důchodu. Tím dochází k vytváření pobídek k tomu, aby byl předčasný důchod více využíván. (Bezděk, 2000)

Na rozdíl od dávkově definovaných PAYG systémů je problém předčasných důchodů u příspěvkově definovaných plánů vyřešen, protože náklady předčasného důchodu jsou plně zakomponovány. Pokud si jedinec přeje odejít do důchodu dříve, je jeho/její důchod adekvátně snížen.

➤ **Nárůst šedé ekonomiky**

Dávkově definovaná PAYG státní schémata jsou často charakterizována jako systémy s velmi slabou vazbou mezi odvedenými příspěvky a obdrženými dávkami (problém mezigenerační a intragenerační redistribuce). V takové situaci, ale mladší pracovníci mohou vnímat příspěvky jako čistou daň z práce, což může motivovat jak ke snahám o vyhnutí se dani, tak i k nižší nabídce práce. Obdobně jako v případě předčasných důchodů, i zde může příspěvkově definovaný systém značně snížit riziko šedé ekonomiky. V příspěvkově definovaném systému je totiž evidentní a silná vazba mezi odvedenými příspěvky a pobíranými dávkami. Proto lidé nemusí vnímat tyto příspěvky jako dodatečnou daň, alespoň ne tak silně, jako v tradičním PAYG systému. (Bezděk, 2000)

3.6.3 Míra výnosu PAYG a fondových systémů

Implicitní reálná míra výnosnosti PAYG systému závisí na reálném tempu růstu mezd a míře růstu populace. Reálná míra výnosnosti penzijních fondů je závislá na reálných výnosech z investovaných prostředků spravovanými penzijními fondy. V rámci těchto předpokladů je i jinde ve světě levnější financovat penze i pomocí fondových systémů než pouze PAYG metodou. Míra výnosů fondových systémů je závislá na rozhodnutí jednotlivce podle toho, jakou míru rizika si zvolí. (Bezděk, 2000)

3.6.4 Národní úspory v podmínkách stárnutí populace

Vliv různých penzijních systémů na míru národních úspor je velmi frekventovaná, ale ne příliš jasná otázka. Národní úspory se skládají ze soukromých a veřejných úspor.

Veřejné úspory zahrnují většinu tradičních dávkově definovaných a PAYG financovaných státních penzijních systémů směřujících k deficitům. Hlavními příčinami jsou nepříznivý demografický vývoj, nevhodná konstrukce těchto systémů a populistická politická opatření. Ani dlouhodobý výhled neslibuje zlepšení, a proto tato schémata

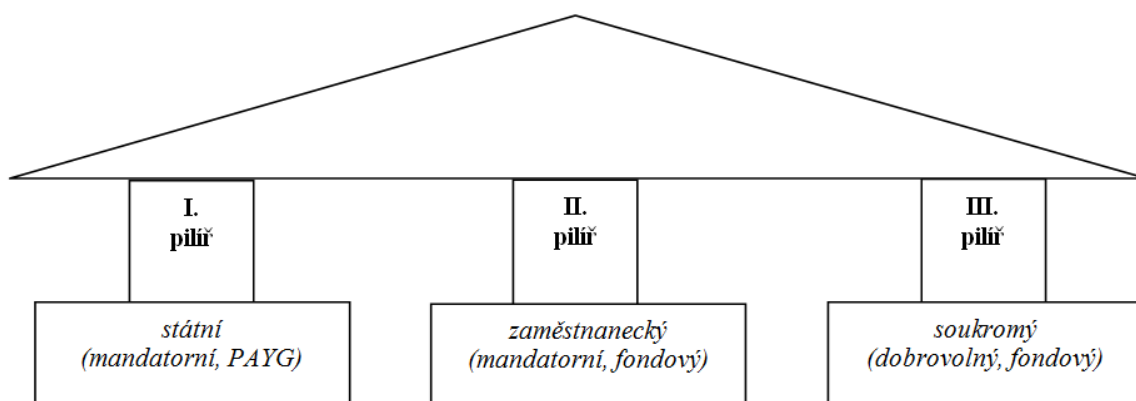
kumulují v dlouhém období výrazný dluh. Tyto systémy tedy většinou vytváří záporné veřejné úspory a tak přispívají k poklesu míry národních úspor. Soukromé úspory zahrnují úspory podniků a domácností. (Bezděk, 2000)

3.7 Různé přístupy ke klasifikaci důchodových systémů

3.7.1 Klasický přístup - tři pilíře

Pohled na penzijní systémy vychází z představy, že je rozložen na několik pilířů, v kterých se důchodová zátěž rozloží. Původní verze byly tři pilíře (viz World bank 1994), ale také např. Pollnerová et. al. (2008) (viz obrázek č. 1). První pilíř je spravovaný veřejně a je zde preferovaná redukce chudoby mezi seniory. Druhý pilíř je soukromě spravovaný spořicí systém. Třetí pilíř je dobrovolný systém. (Cipra, 2012)

Obrázek č. 1 - Klasický přístup - tři pilíře důchodového systému

Zdroj: (Cipra, 2012)

První pilíř je v podstatě státní systém. Veřejné důchodové systémy, které vytvářejí I. pilíř jsou mandatorní a průběžně financované. V ČR je I. pilíř spojen s tzv. sociálním důchodovým pojištěním.

Systém druhého pilíře je spjat se zaměstnáním nebo výkonem profese. Jedná se o systém kolektivního pojištění, který je organizován v podnicích pro vlastní zaměstnance (vyplývá z pracovní smlouvy, nebo kolektivního ujednání) ve skupinách sdružující různé profese, nebo v jiných sociálních skupinách za tímto účelem vytvořených. Tento pilíř je úzce spojen s I. pilířem a významně ho doplňuje, proto se mu říká doplňkový (supplementary) a vyplácení probíhá v rámci I. pilíře. V II. pilíři bývají plány spíše mandatorní než dobrovolné, spíše zaměstnaneckého typu než osobní a bývají fondově

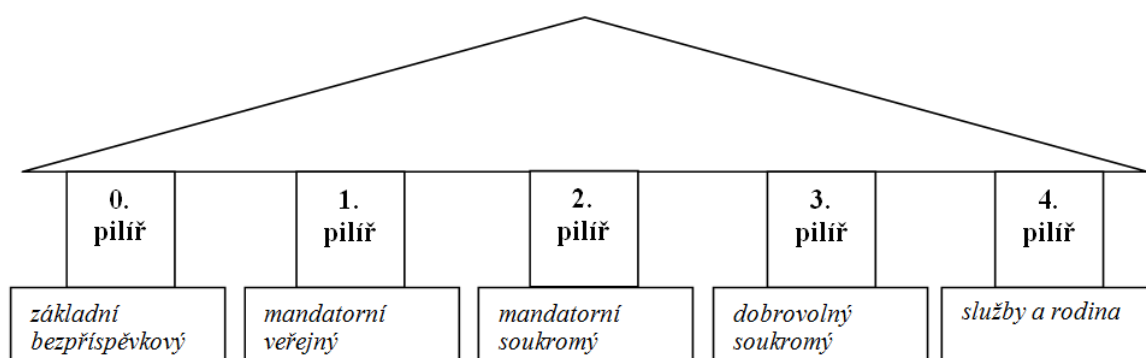
financované. Do II. pilíře vkládá zaměstnavatel a případně i zaměstnanec příspěvky, ty jsou pak kolektivně investovány a poté používány k financování penzí. II. pilíř se proto někdy označuje jako kapitálový, pro odlišení od I. průběžného pilíře.

V třetím pilíři jsou soukromé úspory na stáří a slouží jako doplněk k I. a II. pilíři. Zde se počítá pouze se soukromou iniciativou občanů a uplatňují se především komerční principy. Takovéto spoření sice může stát zvýhodnit, nicméně příspěvky si klienti platí ze svého. V ČR je tento systém v tomto pilíři podporován jak příspěvky od státu (podle výše vlastní investice), tak daňovou úlevou pojenou s vyšší měsíční úložky. (Cipra, 2012)

3.7.2 Světová banka - pět pilířů

Světová banka (World Bank) a další instituce rozšířily tří pilířové uspořádání na pět pilířů. Nejedná se ale o doplnění tří pilířového systému o dva další pilíře, ale jiné vymezení hlavních charakteristik jednotlivých pilířů (viz obrázek č. 2).

Obrázek č. 2 - Světová banka - pět pilířů důchodového systému

Zdroj: (Cipra, 2012)

Nultý pilíř (WB) je základní ochranou proti chudobě v podobě bezpříspěvkové (non-contributory) sociální penze, nebo jako sociální pomoc financované lokální, nebo centrální vládou většinou z daňových odvodů. V tomto nultém pilíři mají ochranu většinou i občané, kteří nejsou zapojeni do ekonomiky státu. Konkrétní podoba tohoto pilíře závisí na stupni sociální zranitelnosti příslušných společenských vrstev, na dostupnosti rozpočtových zdrojů, rezerv a na dalším možném důchodovém opatření. Většinou tento pilíř poskytuje základní důchod každého občana v důchodovém věku. Vyplácí se také osobám s omezeným majetkem nebo příjmy. (Cipra, 2012)

Cílem prvního pilíře (WB) je nahradit část výdělků, které účastníci pobírali během aktivního života. Lze ho charakterizovat jako veřejné důchodové pojištění. Je v něm respektován princip zásluhovosti (earnings related), bývá mandatorní a průběžně financovaný. Jeho nevýhodou bývají vysoké příspěvky, které zvyšují vedlejší náklady práce v mezinárodní konkurenceschopnosti. V ČR je problém s prvním pilířem hlavně v tom, že se snaží naplnit princip zásluhovosti a současně princip solidarity.

Druhý pilíř (WB) je rovněž mandatorní, ale účastníci investují své povinné příspěvky na individuální spořicí účty. Lze ho charakterizovat jako povinné soukromé spoření nebo pojištění. V tomto druhém penzijním pilíři se obvykle jedná o příspěvkově definované mandatorní plány, v kterých je často široká škála volitelných možností zahrnující aktivní nebo pasivní řízení investovaných prostředků. Klienti si vybírají svá portfolia dle vlastních uvážení. Tyto plány se zakládají na zřetelném propojení mezi příspěvkem, investiční výkonností, dávkami a často hrají pozitivní roli po rozvoji finančních trhů. Stát uplatňuje povinnost spořit si v tomto druhém pilíři a přebírá také určitou spoluodpovědnost za výsledky spoření v tomto pilíři. Toto není ale případ ČR, zde má druhý pilíř dobrovolnou podobu.

V třetím pilíři (WB) jsou ukládané prostředky dobrovolné, jsou zde spořicí či investiční účty a lze ho charakterizovat jako dobrovolné spoření či pojištění. Toto spoření je velmi flexibilní. Své účastníky ale vystavuje podobným rizikům jako druhý pilíř.

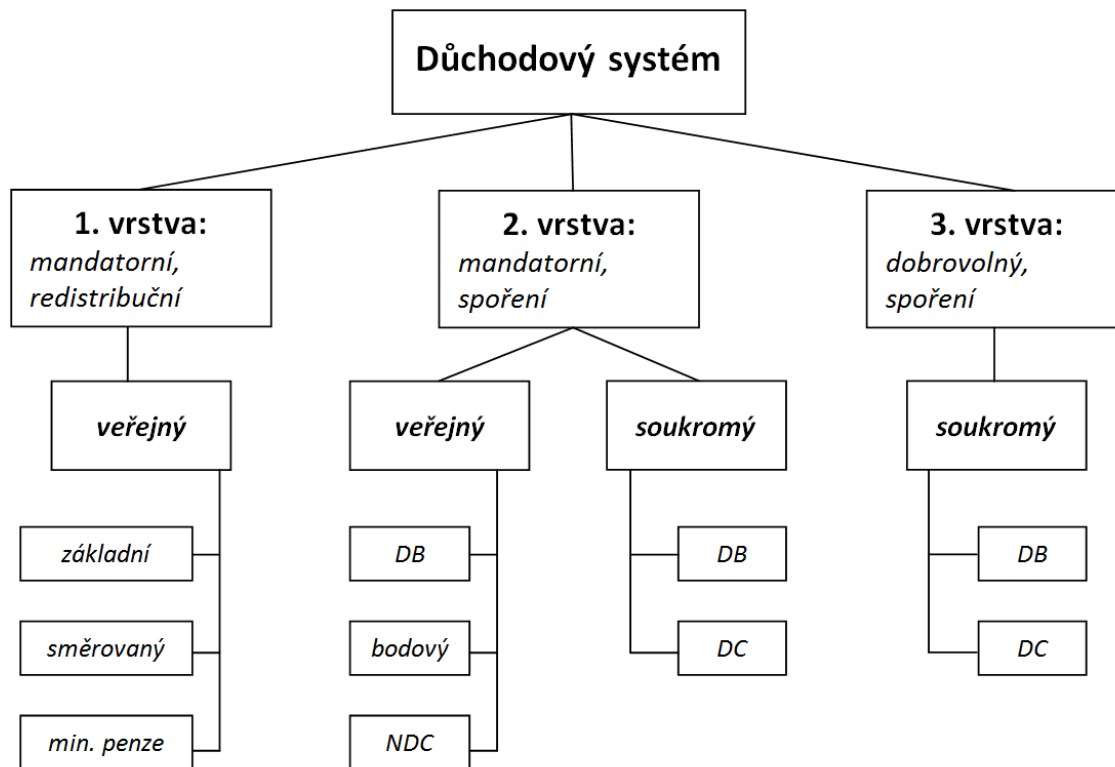
Čtvrtý pilíř (WB) je doplňkový a bývá často charakterizován jako služby a rodina. Zahrnuje neformální podporu např. charitativní nebo rodinou. Zahrnuje ale též formální sociální programy např. ubytovací, pečovatelské nebo zdravotní služby. Individuální finanční i nefinanční aktiva (reverzní hypotéka, vlastnictví domu aj.). Tento doplňkový pilíř ale výrazně zatěžuje veřejné finance ve všech vyspělých zemích a to rostoucím tempem. Jako přirozené řešení v rámci zaopatření na stáří se pak jeví posílení odpovědnosti rodiny (Cipra, 2012)

3.7.3 OECD - tři vrstvy

OECD zavádí klasifikaci (taxonomii) důchodových systémů, která nepoužívá pilíře, ale tři vrstvy (tiers). Je vhodnější pro přehledové tabulky zachycující vývoj důležitých důchodových ukazatelů, které OECD pro své země publikuje. V prvních dvou vrstvách jsou mandatorní důchodové systémy, zatímco třetí se týká dobrovolných schémat.

Jednotlivé vrstvy je ovšem nutné v přehledových statistikách OECD dále členit (viz obrázek č. 3).

Obrázek č. 3 - OECD - tři vrstvy důchodového systému

Pozn.: DB - dávkově definovaný; DC - příspěvkově definovaný; NDC - pomyslné účty

Zdroj: (Cipra, 2012)

První vrstva je redistribuční (redistributive) a důchodové programy zajišťují účastníkům minimální životní standart. Ochrání tedy seniory před vyslovenou chudobou. Jsou poskytovány ve většině případů mandatorně veřejným sektorem a mohou mít několik typů. (Cipra, 2012)

- Základní penzijní plán (Basic pension scheme). Zde je vyplácena buď plošná penze, kdy každý účastník dostává stejnou penzi, nebo penzi vyměřovanou plošně, ta je pak závislá na počtu odpracovaných let (nikoli na výši pobíraného platu). Dodatečný příjem z jiných zdrojů mimo důchod neovlivní nárok na tuto základní penzi.
- Směřovaný penzijní plán (Targeted pension plan). Na rozdíl od základního jsou vypláceny vyšší dávky méně majetným a nižší dávky více majetným. Směrování dávek může mít tři podoby, kdy výše dávek závisí pouze na příjmu účastníka z jeho

důchodu nebo s přihlédnutím k celkovému příjmu, kdy výše dávek závisí na všech příjmech, nebo s přihlédnutím k příjmu a majetku, kdy výše dávek závisí na všech příjmech a majetku účastníka.

- Minimální penze (minimum pension) podobně jako penze ze směrovaných penzijních plánů zabraňují poklesu důchodových příjmů pod určitou dolní mez, mají ale odlišné postavení i podmínky opravňující k účasti. Někdy jsou propojené se zaměstnaneckými penzijními plány tak, že příslušná dolní mez se aplikuje až na celkový důchodový příjem.

Druhá vrstva hraje v typologii OECD spíše roli spoření či pojištění. Účastníkům zajišťují tyto důchodové programy slušný životní standart, který je srovnatelný se standardem během pracovního života. Tyto programy jsou poskytovány většinou mandatorně, ale mohou být velmi různorodé.

- DB penzijní plán v roce 2011 v rámci zemí OECD patřil k nejvíce využívanému schématu druhé vrstvy
- DC penzijní plán je též velmi využívaným schématem druhé vrstvy. Možnost jednorázových výběrů větších částí kapitálových částek kumulovaných na účtech účastníků není příliš rozšířená a většina kapitálu musí být použita k nákupu annuity (životní renty).
- NDC penzijní plán pracuje s pomyslnými účty.
- Bodový penzijní plán (points pension scheme) je zakládán na principu, kde účastníci získají během aktivního života body odvozované z jejich individuálních výdělků, přičemž celková suma těchto bodů za jednotlivé roky se v okamžiku odchodu do důchodu vynásobí příslušnou bodovou hodnotou a tak se konvertuje na regulární důchodovou platbu.

V třetí vrstvě jsou zahrnuty dobrovolné soukromé penzijní plány, jako je tomu ve třetím pilíři tří pilířové, nebo pěti pilířové klasifikace důchodových systémů. (Cipra, 2012)

4 Vývoj penzijního systému v ČR

4.1 Historie penzijního systému v České republice do roku 1989

Počátky našeho sociálního zabezpečení spadají do 2. poloviny 19. století, kdy naše země byla součástí Rakousko-Uherské monarchie. Vycházelo se z Bismarckových opatření v této oblasti, která byla uplatňována v Prusku ve snaze oslabit sílu dělnického hnutí. Sociální pojištění vzniká postupně pro jednotlivé skupiny obyvatel a vytváří se několik soustav nemocenského a důchodového zabezpečení. Po roce 1918 byl tento stav převzat do právního řádu naší republiky. Sociální zabezpečení v tomto období bylo značně roztržité. Zahrnovalo pouze část ekonomicky aktivního obyvatelstva. Některým skupinám nebylo přiznáno vůbec. (Krebs, 2007)

V prvních poválečných letech byly provedeny pouze dílčí úpravy, teprve zákon o národním pojištění (č. 99/1948 Sb.) představuje ucelenou koncepci, která nahradila systémy z konce 19. a začátku 20. století. Sociální politika byla pojímána velmi progresivně jako aktivní činitel, jako nástroj zajišťující sociální jistoty především vytvořením podmínek pro realizaci práva na práci a na lidskou existenci pro ty, kteří se pracovní činnosti nemohli zúčastnit. Tímto zákonem byly koncipovány nové druhy dávek například i rodinné přídavky a důchod manželky. Na svou dobu byl zákon (zákon o národním pojištění č. 99/1948) velkým politickým pokrokem.

Od roku 1957 došlo ke snížení věkových hranic rozhodných pro přiznání nároku na starobní důchod (zákon č. 55/1956 Sb.). Nejvýznamnější úpravy spočívaly v rozdělení do tří kategorií pro přiznání důchodu a odstranění dosavadního způsobu financování důchodového zabezpečení a jeho nahrazení financováním přímo za státního rozpočtu.

Nejvíce deformací přinesla do systému důchodového zabezpečení reforma z roku 1964 (Zákon č. 101/1964 Sb.). Do důchodové konstrukce byla zavedena řada omezení, která silně oslabila principy zásluhovosti. Nejvýznamnější z nich bylo zavedení progresivní daně z důchodu, čímž byla porušena politicko-právní zásada nepřipustnosti odnětí jednou již získaných práv. Tyto nedostatky odstranil teprve zákon č. 121/1975 Sb. Zrušením zdanění důchodů a zvýšením maximálních hranic došlo k prohloubení zásluhového hlediska. (Krebs, 2007)

Je zřejmé, že soustava sociálního zabezpečení nejen že již nevyhovovala dosavadnímu vývoji, ale vůbec nebyla připravena řešit důsledky nastoupeného ekonomického vývoje zejména z těchto důvodů:

- Systém byl statický, obsahoval řadu omezení.
- Neexistence přiměřeného valorizačního mechanismu.
- Soustava nebyla připravena na budoucí demografický vývoj.
- Ve výši důchodu není zohledňována celoživotní úroveň pracovních příjmů

4.2 Vývoj penzijního systému po roce 1989

Velmi brzy po roce 1989 bylo zřejmé, že bude nutno přistoupit k zásadním reformám sociálního zabezpečení. Tento systém byl na dobré úrovni, zejména pokud šlo o zabezpečení rodin s dětmi. V oblasti důchodů měl ale řadu nedostatků zásadního rázu. Byl příliš finančně náročný, velmi těžkopádný a neschopen se přizpůsobit novým podmínkám. V některých oblastech byl i nespravedlivý (institut osobních důchodů). Z těchto všech důvodů bylo rozhodnuto, že společně s ekonomickou reformou bude uskutečněna i reforma sociální. Obdobně jako v ostatních zemích střední a východní Evropy se jednalo o přechod od sociálního zabezpečení k sociálnímu pojištění. Mezi první opatření bylo zařazeno zrušení preferencí v důchodovém systému (osobních důchodů) a odstranění diskriminace osob samostatně výdělečně činných. Došlo také k převedení nemocenského pojištění ze správy odborů a jeho organizačnímu sjednocení s důchodovým pojištěním v rámci ČSSZ a k zavedení pravidelné indexace důchodů. Sociální reforma v České republice byla rozdělena do tří základních etap. (Tröster, 2013)

První etapa probíhala od roku 1989 do roku 1992. Vypracování konceptu základní sociální sítě, který byl plně zajištěn právními instituty, zejména minimální mzdou a životním minimem.

Druhá etapa započala po vzniku samostatné České republiky v roce 1993. Zavedení pojistného jako zvláštní platba mimo daňový systém. Velmi významný byl rok 1995 přijetím dvou zákonů (zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění; zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře). (Tröster, 2013)

Třetí etapa - vývoj reformy sociálního zabezpečení, o kterém lze hovořit od poloviny roku 1998 v souvislosti s nástupem sociálnědemokratické vlády. Byly

novelizovány významné právní předpisy. Začalo se s přípravami na důchodovou reformu. (Tröster, 2013)

Český důchodový systém po roce 1989 funguje dlouhé roky na průběžném financování. Vzhledem k nedostatečnosti tohoto systému nám vzniká v roce 1994 v té době II. pilíř v podobě penzijního připojištění se státním příspěvkem. Převážná část penzijních fondů obdržela povolení ke svému vzniku během prvních dvou let fungování tohoto systému, tedy v letech 1994 - 1995. Důvodem jeho vzniku byla snaha podpořit občany v individuálním zajištění na stáří. Zákonodárci chtěli umožnit toto připojištění i důchodcům, ženám na mateřské dovolené, apod., a rozhodli, že státní podpora bude mít podobu dotace ke každé úložce (penzijní připojištění - příspěvky účastníka a státu). Později k těmto dotacím přibýly také daňové úlevy. (Gola, 2012)

Licenci tehdy získalo 47 subjektů, ale 2 fondy nikdy svou činnost nezačaly, takže na trhu v těchto letech působilo 45 poskytovatelů připojištění. Postupem let došlo u těchto poskytovatelů ke konsolidaci sektoru, počet fondů se snižoval bez větších finančních otřesů, v drtivé většině případů měnily majitele a procházely fúzemi. Sektor penzijního připojištění nezaznamenal žádné skandály, slučování naopak přineslo úsporu provozních nákladů, pokles těchto nákladů je vidět u všech těchto fondů. Provozní náklady v roce 1995 činily v poměru k celkovým aktivům 8,95%, v roce 2006 jsou již na úrovni 1,38%, to samozřejmě pozitivně ovlivňuje výnosy připisované účastníkům. Ty i přes nutně konzervativní investiční strategii (garantované nezáporné zhodnocení) pravidelně převyšují inflaci. Trh penzijního připojištění se stává později konsolidovaným a stabilizovaným. V roce 2003 na trhu penzijního připojištění působí již jen 14 fondů, které jsou členy finančních uskupení, téměř ve všech případech nadnárodních. Některé fondy z původních množství svou činnost ukončili a skončili v likvidaci, ale většina fondů se spojila fúzí a tím zefektivnila svoji činnost. Další fúze těchto fondů byly připravovány. Aktiva těchto koncernů mnohdy překračují aktiva českého státu a poskytují tak dostačující záruky českým klientům. Z hlediska občanů zaznamenalo penzijní připojištění největší zájem v prvních třech letech svého fungování a poté v roce 2000. V první fázi v letech 1994 - 1996 se připojilo více než 1,5 mil. osob. V roce 1999 došlo k valorizaci státního příspěvku a zavedení daňových úlev pro účastníky i zaměstnavatele. Ke konci roku 2001 překročil počet připojištěných osob 2,5 mil. Míra zapojení občanů do systému individuálního připojištění na penzi je vysoká a výrazně překračuje původní očekávání. Úspěšně se

zvysuje i podíl zaměstnavatelů, kteří přispívají do tohoto doplňkového penzijního připojištění, již téměř každému čtvrtému účastníkovi (2001). Zájem je tedy poměrně veliký, ale z hlediska nutnosti zajistit dodatečné a hlavně dostatečné zdroje pro zabezpečení na penzi je však nízká výše účastnického příspěvku (cca 450 Kč). Stejně tak je třeba zvýšit podíl zapojení mladší generace. V těchto letech jsou totiž nejvíce zastoupení účastníci ve věku 50 - 59 let (viz tabulka č.1). Tento ukazatel je však nutné vnímat i ve vazbě na vysoký průměrný věk obyvatel ČR. Podíl účastníků penzijního připojištění se zvedá i v dalších letech co do množství, nicméně výše měsíčních úložek zůstává stále na nízké úrovni. (Fialka, 2003) (Finančívzdělávání.cz, 2007)

Tabulka č. 1 *Naspořené finanční prostředky u penzijního připojištění (v Kč)*

	Doba spoření			
	po 5 letech	po 10 letech	po 15 letech	po 20 letech
Měsíční úložka 450 Kč	27 000	54 000	81 000	108 000
Příspěvek od státu 145 Kč	8 700	17 400	26 100	34 800
Průměrný úrok 2 %	2 200	8 345	18 844	34 153
Naspořená částka celkem	37 900	79 745	125 944	176 953

Zdroj: Vlastní zpracování

Tato tabulka nám znázorňuje naspořené finanční prostředky klientů závislé na spořicí době při průměrné měsíční úložce 450 Kč. V tabulce je kalkulováno s průměrným úročením 2%. Klienti, kteří vstupovali do tohoto penzijního připojištění od jeho počátku byli převážně kolem 50 let, a proto vzhledem k nízké měsíční úložce si tak do penze naspořili nevýznamnou částku.

V roce 2008 počet účastníků stoupá až na 4,3 mil. Tento trend má stoupající tendenci a vrcholí v roce 2012 až do listopadu, kdy tyto fondy jsou transformovány a vzniká tzv. třetí pilíř, a na místo penzijního připojištění se nově jmenuje penzijní spoření.

Do té doby penzijní připojištění mělo garantováno nezáporné zhodnocení (tzn., že v rámci garance nemohlo být ztrátové). Nové penzijní spoření, které vzniklo v rámci důchodové reformy, již tuto možnost nenabízí a účastníci se tak mohou rozhodovat, kam své prostředky investují. Tento systém umožňuje vyšší zhodnocení, ale je zde i možnost záporného zhodnocení. V tomto novém systému se zvedá podle původních fondů jak

příspěvek od státu z původních maximálních 150 Kč na současných 230 Kč. Daňová úleva zůstává stejná pro účastníky, ale zvedá se pro zaměstnavatele.

Současně s vznikem penzijních fondů se v devadesátých letech otvírá nový pojistný trh (do té doby fungovala pouze Česká pojišťovna). S nabídkou pojistných a částečně i spořicíh produktů, kterými se lidé mohou též zajistit na stáří.

4.2.1 Pojišťovnictví a pojistný trh po roce 1991

Základ rozvoje českého pojišťovnictví v tržních podmínkách byl položen v roce 1991, kdy byl přijat zákon č. 185/1991 sb., o pojišťovnictví. Postavení a činnost pojišťoven upravoval také obchodní zákoník, občanský zákoník, daňové a jiné zákony. V roce 1993 bylo zásadně změněno účetnictví pojišťoven a zákonem č. 320/1993 sb. byla schválena novela zákona o pojišťovnictví. Na ni navázala vyhláška Ministerstva financí č. 52/1994 sb., kterou byla upravena tvorba, použití a způsob umístění technických rezerv pojišťovny. Tento soubor právních předpisů zůstal v platnosti několik let a umožnil zakládání nových pojišťoven, rozvoj konkurence a rozšiřování nabídky pojistných produktů. (Mesršmíd, 2003)

Vznikem pojišťoven a jejich nabídkou pojištění se s přijetím zákona o pojišťovnictví v roce 1991 umožnilo zakládat nové pojišťovny a vytvářet tak konkurenci. Koncem roku 1991 byla třem pojišťovnám udělena povolení k provozování pojišťovací činnosti. Největší vlna zakládání pojišťoven probíhala až v letech 1993 - 1997. Ke konci roku 1997 již bylo v ČR 40 pojišťoven a ke konci roku 2001 se jejich počet ještě zvýšil na 43, z toho 3 byly životní, 23 neživotních a 17 univerzálních. Z těchto 43 pojišťoven bylo 35 tuzemských a 8 zahraničních. Z tuzemských pojišťoven byla většina akciových společností, jedno družstvo a jedna právnická osoba zřízená podle zvláštního zákona. Velká část těchto pojišťoven byla s převažujícím zahraničním kapitálem.

4.2.2 Soukromé životní pojištění

Pojišťovny začaly nabízet soukromé životní pojištění, kde kromě pojistného plnění byla i složka spořicí. Vzhledem k rozvoji soukromého podnikání začalo být hodně využíváno nejen pojistné krytí pro případná zdravotní rizika, ale byla využívána i jeho spořicí složka, která doplnila, nebo v některých případech i konkurovala penzijnímu připojištění. U vzniklých pojišťoven začaly vznikat i produkty vkladové, tedy čistě spořicí, bez nutnosti mít jakékoliv pojištění. Pro rozvoj pojištění bylo velmi významné, že v roce

2000 byl přijat zákon č. 492/2000 sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 sb. o daních z příjmů ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony. Tímto zákonem získalo daňové výhody i životní pojištění. Výše uvedené novely zákona o daních z příjmů nabyly účinnosti dne 1. 1. 2001, a tak daňové výhody bylo možno poprvé využít v roce 2001. Pozitivně se projeví ve vývoji životního pojištění. Vzhledem k vývoji a velké konkurenci pojišťoven na trhu začalo vznikat nespočetné množství finančních produktů, ať už to byly produkty čistě pojistné, nebo se spořicí složkou, nebo vysloveně vkladové a spořicí. V současné době je v nabídce pojišťoven i řada produktů, kde si každý může zvolit investiční strategii podle svého uvážení. (Mesršmíd, 2003)

4.2.3 Vznik soukromého penzijního připojištění se státním příspěvkem

System penzijního připojištění skládající se ze soukromě provozovaných penzijních fondů existuje od roku 1994. Je dobrovolný, plně fondově financovaný, soukromě provozovaný a účastnit se ho mohou lidé starší 18 let. Trh penzijního připojištění je později tvořen 23 fondy. V roce 2000 již čítá přes 2 miliony účastníků (to je cca 38% ekonomicky aktivní populace). Každý účastník má svůj vlastní účet, který je v té době ještě úročen na dnešní podmínky velmi zajímavým úrokem cca 3% a navíc je podporován státním příspěvkem, který je závislý na vlastním vkladu. (Bezděk, 2000)

Tento příspěvek s tímto rozložením vydržel až do konce roku 2012. Kromě výhod státního příspěvku a úročení zůstatku mohli klienti, kteří si vkládali na účet více než 500 Kč měsíčně využívat i daňovou úlevu až do výše 12000 Kč. Tím se tento produkt stal poměrně zajímavým. (Česká spořitelna a.s., 2010)

Tabulka č. 2 Státní příspěvek do konce roku 2012 a od roku 2013 - srovnání (v Kč)

Měsíční platba klientů	Státní příspěvek do konce roku 2012	Státní příspěvek od roku 2013
100	50	0
200	90	0
300	120	90
400	140	110
500	150	130
600	150	150
700	150	170
800	150	190
900	150	210
1000	150	230

Zdroj: Vlastní zpracování dle Česká spořitelna a.s.

Problémem systému penzijního připojištění je, že v porovnání se státním pilířem jde stále o zcela zanedbatelnou záležitost. Průměrný příspěvek například v roce 1999 dosahoval jen 2,7% z hrubé mzdy. Za těchto okolností nebylo možno počítat s tím, že by tento pilíř mohl v budoucnu poskytovat významné finanční prostředky na důchod. Mladší generace neměla téměř zájem a starší zase převážně počítala s tím, že dostanou prostředky od státu. (Česká spořitelna a.s., 2010)

Penzijní připojištění dále nabízelo:

- a) **Starobní penze** měla podmínky trvání smlouvy minimálně 5 let a doba kdy účastník dosáhl minimálně 60 ti let. Tato starobní penze se dělila na penzi doživotní bez sjednané pozůstalostní penze nebo se sjednáním pozůstalostní penze, dále na starobní s garantovanou dobou výplaty a na starobní penzi doživotní pro účastníka i doživotní penzi pozůstalostní pro oprávněnou osobu. Možné bylo také vyplacení všech prostředků najednou a to při splnění podmínek viz výše.
- b) **Invalidní penze** je penzí doživotní a lze ji ve smlouvě sjednat, patří pouze účastníkovi. Nárok na ni měl každý účastník, který si ji ve smlouvě sjednal a splnil požadované podmínky, z nichž byla doba trvání smlouvy minimálně 36 měsíců, a zároveň ještě nebyl vyplácen starobní důchod. Rozdělení této penze bylo možné vybrat buď invalidní penze bez sjednané pozůstalostní nebo se sjednanou pozůstalostní penzí, s doživotní garantovanou dobou výplaty, nebo doživotní výplata pro účastníka i oprávněnou osobu.
- c) **Výsluhová penze** je penzí doživotní a náleží pouze účastníkovi, který splnil všechny podmínky. Musel si výsluhovou penzi sjednat ve smlouvě a zároveň musela být započtena doba trvání smlouvy nejméně 180 měsíců. Výsluhové penze měly stejné dělení jako invalidní.
- d) **Pozůstalostní penze** se sjednává ve smlouvě uvedením alespoň jedné oprávněné osoby. Doba trvání musí být minimálně 36 měsíců.

(Česká spořitelna a.s., 2010)

Výhoda tohoto produktu spočívala v garanci nezáporného zhodnocení, podpoře příspěvků od státu, zajímavé úročení (do konce roku 2012 10 let nazpět průměr 2%) možnosti daňové úlevy a flexibility tohoto produktu.

4.2.4 Podmínky nároku na řádný starobní důchod před rokem 2010 a jejich změny v následujících letech

Mezi nejdůležitější kritéria nároku na řádný starobní důchod byl věk žadatele. Důchodový věk ale nebyl stanoven jednotně a byl diferencován podle několika hledisek.

První rozdělení bylo v tom, zda se jedná o muže nebo ženu. U žen je pak důchodový věk diferencován podle počtu vychovaných dětí. To musí splňovat další kritéria. Jedná se o dítě, ke kterému má žena určitý vztah, dítě vlastní, osvojené nebo v trvalé péči. Další kritérium bylo v tom, že se žena musela o dítě starat nejméně 10 let, to ale nemuselo být v souvislé délce, ale mohlo být s pauzami. Ženy tedy měly důchodový věk v 53 letech, pokud vychovaly alespoň 5 dětí. V 54 letech pokud vychovaly 3 nebo 4 děti. V 55 letech pokud vychovaly 2 děti. V 56 letech pokud vychovaly 1 dítě. V 57 letech pokud byly bezdětné. Odchod do starobního důchodu pro muže byl v 60 letech. Další podmínkou bylo odpracování minimálně 25 ti let, to ale mělo za následek vyšší či nižší vypočítání starobního důchodu. (Přib, 2012)

Snížený důchodový věk – jednalo se o dřívější právní úpravu, která byla, pokud jde o některé zvláštní podmínky výhodnější než úprava obsažená v zákoně č. 155/1995 § 32. Zachování sníženého důchodového věku ve zvláštních případech je dáno jednak sociálními hledisky, jednak obecnými právními zásadami o zachování získaných nároků. Systém pracovních kategorií byl v Československu zaveden v 50. letech (zákonem č. 55/1956 Sb. o sociálním zabezpečení). Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení a na něj navazující nařízení vlády č. 117/1988 Sb., o zařazování zaměstnání do I. a II. pracovní kategorie pro účely důchodového zabezpečení, rámcově vymezovaly, která zaměstnání odůvodňovala zařazení do preferované pracovní kategorie. Jednalo se o kategorie v hornictví, podzemní stavby, uranové doly a rudné doly, letecké posádky, námořníky, hutě, jaderné elektrárny, povrchové doly, těžba a opracování kamene, stokové sítě, podzemní práce a podobně. Muži ale i ženy pracující v těchto oblastech mohli chodit do sníženého odchodu do důchodu a to i v 50 letech. Toto se však vypočítávalo v závislosti na odpracovaných letech v daném oboru.

Od roku 2010 dochází k postupnému navyšování potřebné doby pojištění z 25 ti na 35 let, toto zvyšování je tempem jeden rok za každý kalendářní rok po roce 2009. Pro důchodce, který odejde do starobního důchodu v roce 2020, již platí 35 let. Zároveň se

začíná posouvat odchod do starobního důchodu a to jak mužům, tak ženám. Původní plán byl nastavení důchodového věku na 65 let pro muže i ženy. V současné době kalkulačky na MPSV pracují i s více než 70 ti lety. Nastává tedy otázka, zda tato tzv. malá důchodová reforma penzijní systém z I pilíře sama nevyřeší (doba dožití a následně doba po kterou by byl potencionální důchod z I pilíře vyplácen, pokud vůbec by byl vyplácen). (Příb, 2012)

4.2.5 Nutnost změn v penzijním systému

Jak financovat důchody? Otázka, která trápí všechny státy. Existují základní alternativy financování důchodů - systém průběžného financování a kapitalizace, neboli fondové financování. Průběžný systém je financován z prostředků ekonomicky aktivních lidí, které jsou ihned přerozdělovány ve prospěch současných důchodců.

Výhody průběžného systému, tedy i systému, který dosud fungoval v Česku, bývají uváděny tyto:

- zahrnuje ochranu všech jednotlivců
- snižuje administrativní náklady
- snižuje rizika ztráty prostředků, nebo jejich hodnoty
- stimuluje nižší odpovědnost jednotlivce

Nevýhody spočívají naopak v závislosti systému na demografickém vývoji, na politickém vývoji a ovlivnitelnosti politiky věkovým spektrem voličů.

Druhá alternativa - fondové financování - klade větší důraz na zodpovědnost jednotlivce, přenáší finanční náročnost na obyvatele, umožňuje dosáhnout vyšších výnosů, nezatěžuje následující generace, snižuje zátěž veřejných financí a pozitivně ovlivňuje objem mandatorních výdajů. Umožňuje dosáhnout vyššího zhodnocení a důchodu lidem vyšších příjmových skupin. (Příb, 2012)

Průběžný systém je v ČR neudržitelný. Průběžný systém předznamenává jeho funkčnost. V tomto systému penzisté dostávají důchod od státu, na který stát získává finanční prostředky od aktivně pracující části populace. Aktivně pracující přispívají na současné penzisty formou svých odvodů na důchodové pojištění ze své mzdy nebo zisku. Všichni pracující občané se tak podílejí na výplatě penze současným důchodcům. Průběžný způsob financování je nastaven ve většině států i v ČR. V dnešní podobě, vzhledem k demografickým trendům je dlouhodobě neudržitelný z následujících důvodů.

- a) Prodloužení délky života 65 letých občanů. Pobírání penzí déle než v minulosti. Vyplácení nejenom starobní penze, ale i invalidní a pozůstalostní důchody. Některý důchod pobírá v Česku 2,873 mil. občanů.
- b) Počet občanů pobírajících starobní důchod stoupá. Za posledních 5 let stoupl počet starobních penzistů téměř o 350 tis. (z 1 995 350 v roce 2006 na 2 340 147 v 2011)
- c) Počet občanů v produktivním věku klesá. Za stejné období 2006 - 2011 poklesl počet pracujících připadajících na jednoho starobního penzistu z 2,43 na 2,5.

(Gola, 2012)

Penzijní systém by udržela při životě větší porodnost, musela by být ovšem podstatně vyšší, než ukazuje současný vývoj. Bohužel statistika naznačuje, že jde o opak. Dle odhadů ČSÚ vyplývá, že počet obyvatel ČR bude dále klesat. Na začátku 22. století by tak v ČR mohlo být 8,8 mil. obyvatel. A na toto číslo se dostáváme hlavně díky přistěhovalcům. Bez přílivu imigrantů by nás mohlo být dokonce o 2,8 mil. lidí méně. Imigranti nám tak zaručí, že v následujících letech bude alespoň částečný nárůst počtu obyvatel. V roce 2027 by tak mohlo být v ČR přes 10,8 mil. obyvatel. Bez nich by se tento počet obyvatel těžko zvyšoval. Z toho vyplývá, že populace výrazně stárne. V roce 2059 se například více než zdvojnásobí počet lidí starších 65 let. Velmi rychle také přibývá lidí v nejvyšším věku. Předpoklad je, že počet lidí starších 85 let se v roce 2068 zvýší na 6,6 násobek. V současné době žije v ČR cca 154 tis. lidí ve věku nad 85 let, v roce 2068 by jich mohlo být milion, tedy každý desátý. Za dalších 20 let by mohl počet klesnout na cca 762 tis. (Gola, 2012)

Schodek v důchodovém systému každoročně roste. Budoucí penzisté budou muset počítat s výrazně nižším státním důchodem, než je tomu v současnosti. Deficit důchodového účtu dokládá, že na důchodovém pojištění se v posledních letech vybralo o desítky miliard méně, než kolik stát vyplatil na starobních a předčasných důchodech (viz tabulka č. 3).

Tabulka č. 3 Hospodaření systému důchodového pojištění v letech 2002 - 2012 (v mld. Kč)

Rok	Příjmy z pojistného na DP	Výdaje na dávky DP	Výdaje na správu	Výsledek hospodaření
2002	198,424	213,648	3,685	-18,909
2003	209,624	225,833	3,703	-19,912
2004	243,276	230,897	4,053	8,326
2005	258,327	247,390	4,377	6,560
2006	276,913	272,911	4,866	-0,864
2007	304,934	289,855	5,182	9,897
2008	320,028	312,532	4,898	2,598
2009	310,310	339,788	7,350	-36,828
2010	317,881	346,212	7,286	-35,617
2011	328,005	368,069	5,289	-45,353
2012	332,101	382,031	5,023	-26,174

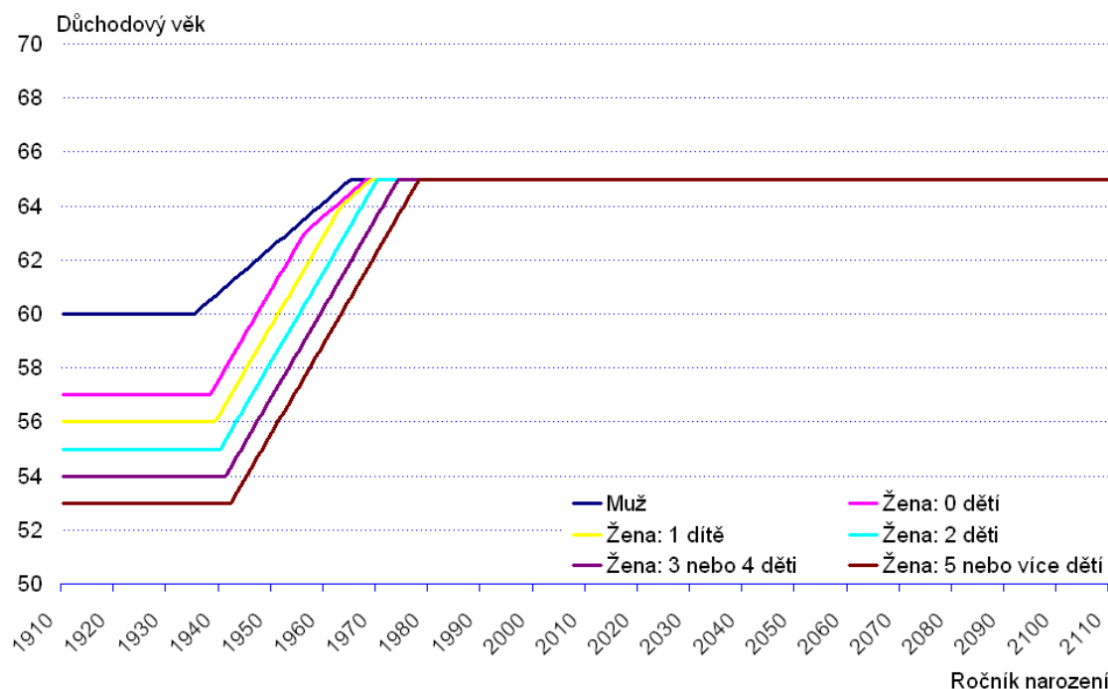
Zdroj: Vlastní zpracování dle MFČR

4.3 Důchodová reforma - první kroky

V květnu 2011 sněmovnou prošla tzv. malá důchodová reforma, mění se výpočet penzí a prodlužuje se odchodový věk do důchodu. Špatná zpráva pro malé děti, stávající důchodci by s trochou nadsázky mohly zůstat v klidu. Sněmovna schválila tuto reformu, která mění výpočet penzí, ty by měly být podle rozsudku Ústavního soudu více zásluhové. V praxi to znamená, že lidé s vyššími platy dostanou do budoucna více, ovšem ti průměrní na tom budou hůře. V řeči čísel: vyšší penze ve srovnání se současným stavem bude mít díky novým pravidlům, která začínají platit v září 2011 zhruba 1/5 lidí. Pointa celé této malé důchodové reformy spočívá především v postupném oddalování věku odchodu do penze. Platí to jak pro muže, tak pro ženy. Po roce 2030 by tak Češi mohli teoreticky odcházet do důchodu až v 70 letech. Většinou populaci se v této době (2011) zdá odchod do důchodu v 70 letech přehnaný. V určitých profesích by odchod do důchodu nemusel být omezený, existují i profese, u kterých to není jednoduché stanovit. Dříve byla např. limitovaná práce horníků (odchod do důchodu v 50 letech) dnes si většina lidí myslí, že by to mělo být podobné. Na druhé straně jsou třeba podnikatelé, kteří by se mohli rozhodnout, zda dál pracovat nebo odejít do důchodu. Kromě těchto změn se také zvýšila sankce pro ty, kteří chtěli do důchodu odejít předčasně. Rovnost pro muže a ženy. Současně se také začalo zrychlovat zvyšování důchodového věku u žen tak, aby se v roce 2030 sjednotil

odchod na 65 letech (viz graf č. 1), který dosud platil pro muže. Důchodový věk tak ženám roste o 6 měsíců každý rok, u mužů je to o 2 měsíce každý rok. (Šiklová, a další, 2011)

Graf č. 1 Proces zvyšování věkové hranice odchodu do důchodu na 65 let

Zdroj: MPSV

Postupné zvýšení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu na 67 let pro muže i ženy. Muži by tohoto odchodu měli dosáhnout v roce 2044 a ženy v roce 2047 - 2051 (podle počtu vychovaných dětí). Další navýšení na 69 let pro muže i ženy, kde muži dosáhnou tohoto věku v roce 2058 a ženy v roce 2061 až 2065 (v závislosti na počtu vychovaných dětí).

V prosinci 2012 začíná platit důchodová reforma, mění se penzijní připojištění nově přejmenované na penzijní spoření (III. pilíř). V tomto penzijním spoření již nelze naspořené prostředky jednorázově vybrat, není garantováno nezáporné zhodnocení, zvyšuje se příspěvek státu pro ty, kteří spoří více.

4.4 Důchodová reforma 2013

Od 1. 1. 2013 začala historicky největší reforma penzijního systému od roku 1989, kdy český důchodový systém se nově skládá z 3 základních pilířů. Základ důchodového systému tvoří v důchodové reformě stále současný průběžný systém, tj. I. pilíř, do něhož přispívají ekonomicky aktivní generace a z něhož jsou zároveň vypláceny penze dnešním

důchodcům. Hlavní úlohou tohoto I. pilíře je solidárně zajistit přiměřenou výši důchodů také pro lidi s nižšími příjmy, aby se mohly ve stáří vyhnout chudobě. Systém musí být zároveň motivující pro občany, kteří platí relativně vyšší sociální pojištění a další daně. Tato reforma si klade za cíl dlouhodobě zajistit důchodový systém pro budoucí generace a zajistit jeho udržitelný vývoj. Cíl není pouze spoření na penzi ale co nejlépe zhodnocovat prostředky a rozložit jejich rizika. Vzniká další pilíř (II. pilíř) důchodového spoření a transformuje se penzijní připojištění a vzniká tzv. III. pilíř. (MPSV, 2013)

Penzijní reforma si zároveň určila další bod a to zastavení růstu deficitu veřejných prostředků v oblasti důchodového účtu. Díky schodku důchodového účtu dochází k zadlužování budoucích generací a důchody jsou tak dotovány z výnosů z jiných daní. V II. pilíři bude mít každý navíc možnost vyvázat z nynějších povinných odvodů na sociální pojištění z I. pilíře 3 % za předpokladu, že k těmto prostředkům přidá 2% ze své hrubé mzdy. Jelikož tyto prostředky nebudou ihned využity, budou se ve fondech ukládat ve prospěch budoucích penzí jejich vlastníků. Cílem není uspořit na důchodech vyplácených v průběžném systému, ale rozložit rizika a umožnit lepší zhodnocení spoření na důchod. Vytvořená soustava s více pilíři bude účelně kombinovat solidární pojetí výplaty penzí s kapitálovými prvky spoření.

Penzijní reforma 2013 navazuje na tzv. malou důchodovou reformu, kdy se výrazně posouvá odchod do důchodu v budoucích letech. Věk odchodu do důchodu se posouvá na 70 a více let dožití. Dochází ke změnám v definici výpočtového základu (přesněji řečeno v systému tzv. redukčních hranic), neboť podle nálezu Ústavního soudu je solidarita mezi pojištěnci přílišná a výpočtový základ podle své původní definice nezaručuje pojištěncům s vysokými příjmy přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při invaliditě (přesněji řečeno jejich náhradový poměr by byl příliš nízký). Jsou nastavena nová úspornější pravidla pro valorizaci důchodů s tím, že vláda nemůže zvyšovat důchody libovolně dle svého uvážení. (MPSV, 2013)

I po reformě stále zůstává základním stavebním prvkem průběžně financovaný I. pilíř (PAYG). II. pilíř vzhledem k tomu, že v reformě není povinný, se příliš velkého zájmu nedočkal a ani není jistá jeho budoucnost. Od roku 2013 došlo ke změně penzijního připojištění, které se nově transformovalo na doplňkové penzijní spoření. Vznikly tak dvě odnože. První z nich je penzijní připojištění transformované do nového doplňkového

spoření, kde jsou zachovány původní podmínky, které nelze již uzavřít, ale lze převést na nové podmínky a nově vzniklé, kde si klienti od roku 2013 sjednávají již podle jiných podmínek. Výhodou je, že klient může zvolit svoji investiční strategii a naopak nevýhodou je to, že není garantováno kladné zhodnocení a klient se tak může dostat i do ztráty. Společné mají příspěvky od státu i daňovou úlevu. Nově vzniklý tří pilířový systém se stručným popisem jednotlivých pilířů je v tabulce č. 4.

Tabulka č. 4 Rozdělení důchodových pilířů v ČR po roce 2013

I. pilíř	II. pilíř	III. pilíř
POVINNÝ Základní pilíř stávajícího průběžného důchodového systému. Vyplácí se z něj aktuální starobní důchody	DOBROVOLNÝ Od 1. 1. 2013 nově vzniklý pilíř důchodového systému.	DOBROVOLNÝ Pilíř stávajícího důchodového systému již od roku 1994. Od 1. 1. 2013 se měnily podmínky sjednání smlouvy, výplaty prostředků i název produktu.
ÚČASTNÍK: fyzická osoba starší 18 let, která je poplatníkem důchodového pojištění	ÚČASTNÍK: fyzická osoba, která platí důchodové pojištění (do I. pilíře) a dosáhla věku 18 let, pokud uzavře s penzijní společností smlouvu o důchodovém spoření nejpozději: do konce kalendářního roku, ve kterém dosáhne věku 35 let pro starší 35 let (věk 35 let dosažen před 1. 1. 2013) možno vstoupit do 30. 6. 2013 do 6 měsíců ode dne, od kterého byla poprvé od 1. 1. 2013 poplatníkem pojistného na důchodovém pojištění	ÚČASTNÍK: fyzická osoba starší 18 let, která uzavřela s penzijní společností smlouvu o doplňkovém penzijním spoření (do 30.11. smlouvu o penzijním připojištění)
POVINNÝ ODVOD ZE MZDY: povinné důchodové pojištění	DOBROVOLNÝ FINANČNÍ PRODUKT: důchodové spoření	DOBROVOLNÝ FINANČNÍ PRODUKT: penzijní připojištění (do 31. 11. 2012) doplňkové penzijní spoření (od 1. 1. 2013)
UKONČENÍ ÚČASTI V PILÍŘI není možné	UKONČENÍ ÚČASTI V PILÍŘI není možné	UKONČENÍ ÚČASTI V PILÍŘI je možné výpovědí smlouvy za daných pravidel

DĚDĚNÍ NASPOŘENÝCH PROSTŘEDKŮ	DĚDĚNÍ NASPOŘENÝCH PROSTŘEDKŮ	DĚDĚNÍ NASPOŘENÝCH PROSTŘEDKŮ
ne	ano za daných pravidel*	ano
SPRÁVCE PENĚŽNÍCH PROSTŘEDKŮ	SPRÁVCE PENĚŽNÍCH PROSTŘEDKŮ	SPRÁVCE PENĚŽNÍCH PROSTŘEDKŮ
stát	soukromá penzijní společnost	od 1. 1. 2013 soukromá penzijní společnost
SPRAVOVANÉ FONDY**	SPRAVOVANÉ FONDY**	SPRAVOVANÉ FONDY**
žádné	důchodové fondy (povinně ze zákona fond státních dluhopisů, fond konzervativní, fond vyvážený a fond dynamický	transformovaný fond (pouze klienti penzijního připojištění) účastnické fondy (ze zákona povinný konzervativní fond, další fondy dle nabídky konkrétní penzijní společnosti)
FINANCOVÁNÍ	FINANCOVÁNÍ	FINANCOVÁNÍ
28 % z hrubé mzdy (ti, kteří nevstoupí do 2. pilíře) nebo 25 % z hrubé mzdy (ti, kteří vstoupí do 2. pilíře)	3 % z hrubé mzdy (namísto odvodu do 1. pilíře) 2% z hrubé mzdy účastníka (navýšený odvod z hrubé mzdy) zhodnocení (dle vybrané investiční strategie)	vlastní příspěvek účastníka příspěvek státu (dle výše příspěvku účastníka) příspěvek zaměstnavatele (není povinné) daňové odpočty (od určité výše vlastního příspěvku) zhodnocení (dle vybrané investiční strategie)
VÝPLATA PROSTŘEDKŮ	VÝPLATA PROSTŘEDKŮ	VÝPLATA PROSTŘEDKŮ
Po odchodu do důchodu formou starobního důchodu od státu	Po odchodu do důchodu vyplácí měsíčně životní pojišťovna formou: doživotní starobní důchod doživotní starobní důchod se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu po dobu 3 let starobní důchod na dobu 20 let	složitější koncept- liší se podmínky starých smluv penzijního připojištění oproti podmínkách nového doplňkového penzijního spoření viz níže

* Dědění se rozlišuje pro jednotlivé varianty sjednané výplaty prostředků a s ohledem na jednotlivý případ úmrtí účastníka - ve spořicí fázi nebo ve výplatní.

** Většina penzijních společností nabízí správu prostředků v tzv. strategiích životního cyklu - tyto strategie kombinují více fondů zároveň a pracují s délkou horizontu let do důchodu - v závislosti na ní přesouvají prostředky v průběhu času z více rizikových fondů do fondů nejméně rizikových.

Zdroj: duchodovareforma.cz

4.4.1 I. pilíř

Hlavní úlohou I. pilíře je zajistit přiměřenou výši důchodů pro všechny, kdo poctivě pracovali a platili daně a pojištění, i pro ty s nižšími příjmy, aby se mohli ve stáří vyhnout chudobě. I. pilíř je proto velmi solidární - mezi důchody nejsou velké rozdíly, i když rozdíly v příjmech v průběhu pracovní kariéry byly třeba několikanásobné. I. pilíř nám tak na jedné straně poskytuje jistotu, že ve stáří budeme mít příjem, na druhé straně víme, že bude příjmem jen na základní životní potřeby. Na rozdíl od dalších spořicíh pilířů pro pozůstalé neposkytuje žádnou formu dědictví při předčasném úmrtí (mimo sirotčí a vdovské důchody). V ČR je v současnosti více než 2,3 milionu důchodců a každý měsíc z tohoto systému dostávají svůj starobní důchod v průměru přes 10,5 tis. korun (což odpovídá zhruba důchodu z průměrné hrubé mzdy). (Kutálek, 2013)

Jak tento pilíř funguje - tento pilíř je průběžný. Znamená to, že přijaté peníze skrz tento pilíř hned proběhnou. Dávky současným důchodcům platí současný pracující. Tak to funguje již po několik generací. Dnešní důchodci v době své pracovní aktivity platili důchody předchozím důchodcům - svým rodičům a prarodičům. Dnešní pracující platí dnešním důchodcům. Problém tohoto systému je demografické riziko, už dnes je jasné, že těchto mladých je v současné době daleko méně, než kolik jich bylo například před 20 nebo 40 lety. Výpočet starobní penze je složitý a nemá cenu se jím detailně zabývat. Zájemci si mohou způsob výpočtu nastudovat například na stránkách MPSV. Základní princip funguje na principu solidarity. Starobní důchod roste s předchozím příjmem, je to celkem pochopitelné. Nárůst důchodu je pomalý. Kdo měl o 10 tis. Kč vyšší plat, bude mít vyšší důchod jen o nějakou tisícikorunu. Tento postup má za cíl solidaritu mezi lidmi s vysokým a nízkým příjmem. Kdo hodně vydělával, také hodně platil a zdaleka tolik ze systému nedostane na svém důchodu. Kdo vydělával málo, ten málo odváděl, ale dostane velký důchod vůči svému příjmu. Povědomí o tom, jak funguje tento princip solidarity, budeme potřebovat v okamžiku, kdy budeme přemýšlet o II. pilíři. II. pilíř vlastně znamená, že část peněz neodvedeme do státního sociálního pojištění, ale pošleme je sami sobě na svůj důchod. Pro toho, kdo vydělává hodně, jsou 3% hrubé mzdy velká částka. Kdyby je poslal do společné státní kasy, promítla by se mu do důchodu pouze málo. (Syrový, 2012)

4.4.2 II. pilíř

Účast ve druhém pilíři je zahájena uzavřením smlouvy o důchodovém spoření. Smlouva se uzavírá písemně a obsahuje identifikační údaje účastníka, penzijní společnosti a datum uzavření. V okamžiku uzavření smlouvy tato penzijní společnost požádá o její registraci do centrálního registru. Tuto smlouvu spravuje specializovaný finanční úřad. Účastník je hned po registraci informován, že rozhodnutí nabylo právní moci. Účastníkem této smlouvy bylo možné se nejdříve stát od 1. 2. 2013. Od smlouvy již není možnost odstoupit, ani smlouvu vypovědět. U této smlouvy již nebude možné vybrat naspořené prostředky jednorázově, ale budou vypláceny měsíčně v souběhu s I. pilířem.

Pro vyplácení penze z tohoto pilíře je možnost se rozhodnout pro jednu ze tří variant a to:

- doživotní penze, tzn. do konce života, poté výplata končí
- doživotní penze s pozůstalostní penzí na 3 roky po úmrtí účastníka
- penze na 20 let, buď po 20 letech končí, nebo při úmrtí dříve se dědí zůstatek (kapitálová hodnota pojištění)

Pokud se budeme účastnit II. pilíře budeme odvádět do společné kasy méně peněz, protože odvedeme méně peněz, budeme mít méně peněz z I. pilíře. Pro starší lidi těsně před důchodem se účastí ve II. pilíři jejich důchod z I. pilíře téměř nesníží. V případě účasti v II. pilíři nebude důchod z tohoto pilíře nijak velký.

Pro mladší lidi, kteří se budou většinu svého života účastnit II. pilíře bude pokles výše důchodu z I. pilíře citelnější. Na druhou stranu ale mají dost času, aby si v rámci II. pilíře naspořili zajímavé prostředky. Tyto prostředky by měli pokrýt pokles příjmů z I. pilíře a celkově tak navýšit komplexní příjem (Srov. Syrový, 2012); (Zákon č. 426/2011 Sb.)

O kolik budeme mít nižší důchod z I. pilíře díky tomu, že se účastníme II. pilíře ukazuje tabulka č. 5.

Tabulka č. 5 O kolik klesne důchod z I. pilíře, pokud se budeme účastnit i II. pilíře (v Kč)

Věk \ Mzda	Pokles důchodů při účasti i ve II. pilíři			
	15 000 Kč	20 000Kč	30 000 Kč	40 000 Kč
20 let	1 524	1 692	2 027	2 361
30 let	1311	1455	1743	2031
40 let	956	1061	1271	1481
50 let	601	667	799	931

Zdroj: vlastní zpracování dle *duchodovakalkulacka.mpsv.cz*

Jaká je jistota příjmu v důchodu. Výše uvedené výpočty jsou hezké, ale bohužel nejisté, nic jiného nám nezbyvá, jinou možnost nemáme. Výpočty jsou provedeny na základě současného stavu. Jediné co víme je, že se tento stav může měnit. Jen nevíme v současné době jak, i když některé trendy můžeme odhadnout. Při diskuzích o II. a případně i novém III. pilíři se probírá jistota. Bohužel odpověď je velmi neuspokojivá, protože garance u II. pilíře není, ale nemáme jistotu, že se nesníží i I. pilíř. Dost často tato nejistota především o II. pilíři je pro potenciální zájemce rozhodující, zda do něj vstoupit či nikoli.

4.4.3 III. pilíř

Zákon o penzijním připojištění je z roku 1994. Za těchto 18 let (dokonce roku 2012) se z penzijního připojištění stal známý a používaný produkt. Má ho téměř polovina národa. Vývoj na finančních trzích pokročil dále a bylo nutné penzijní připojištění zmodernizovat. Výhodou pro někoho může být výběr investiční strategie, naopak některé vlastnosti, které se klientům líbili v původním penzijním připojištění, se ruší. Nepodporují hlavní smysl - spoření na penzi. Pro někoho mohlo být pozitivní v původní verzi to, že penzijní připojištění představovalo vyšší garanci. V nové verzi naopak garance kladné zhodnocení není, může se tak stát, že klient dostane i méně, než investuje. To může mít také vliv na množství nově zřizovaných smluv. (Syrový, 2012)

Mění se státní příspěvky, kdy stát začíná podporovat účastníky tohoto pilíře až od vkladu 300 Kč, naopak ale začíná podporovat ty, kteří si na účet ukládají více prostředků. Například při úložce 1000 Kč je státní podpora 230 Kč měsíčně. Maximální daňová úleva 12 000 Kč zůstává stejně jako u předchozí varianty, jen se posouvá s výší měsíčního

vkladu. Aby účastník dosáhl zároveň na maximální státní podporu a současně na maximální daňovou úlevu, musel by nově vkládat měsíčně 2000 Kč.

4.4.4 IV. pilíř (pomyslný)

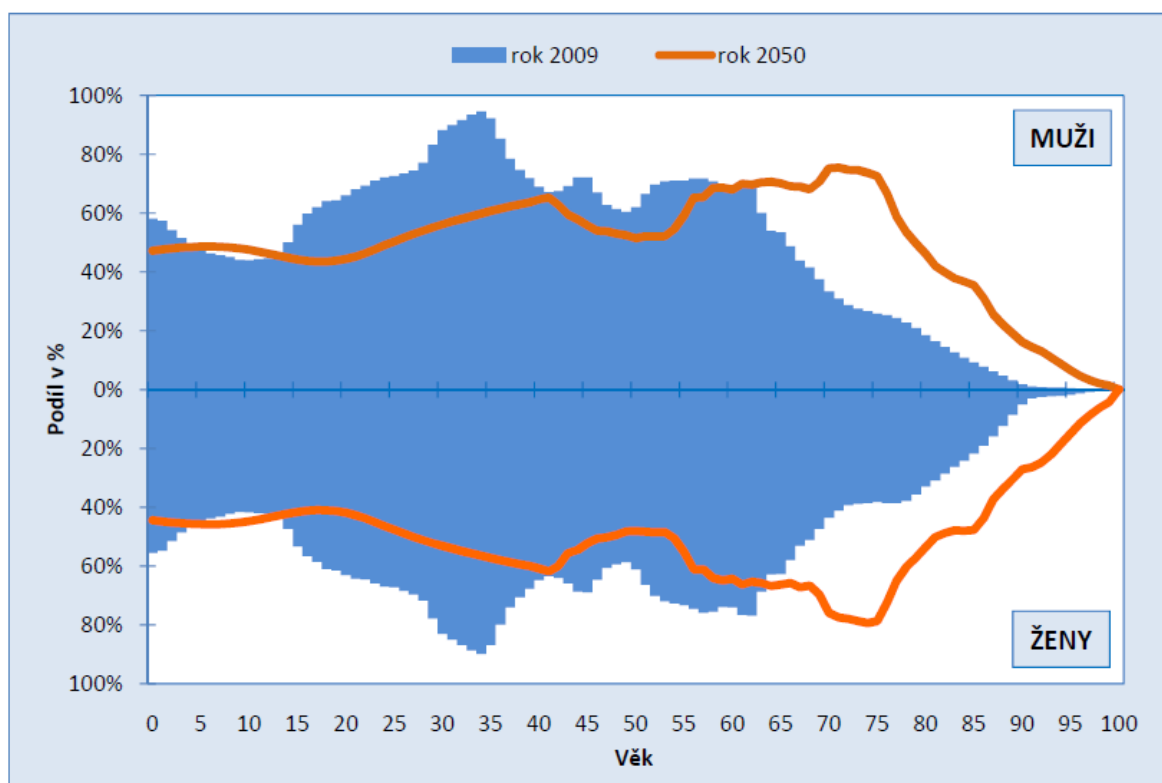
Pomyslný IV. pilíř, o kterém se v důchodové reformě nemluví, ale spousta klientů ho využívá. Jedná se v podstatě o to, že v dnešní době nabízí všechny pojišťovny ale i banky další možnosti, jak se na stáří zabezpečit. Jedná se tedy o různé druhy pojistných produktů pojišťoven, z nichž některé nabízí kromě jednorázové výplaty naspořených prostředků i penzi garantovanou po určitou dobu a někdy i doživotní penzi. Například pojišťovna Kooperativa má ve svém portfoliu produkty tzv. RG, kde nabízí penzi po určitou dobu i doživotní penzi a nově přišla s unikátním privátním řešením Rendite garantovaná penze (RPG), kde si klient může nastavit výplatu penze, po jak dlouhou dobu chce. Do pomyslného IV. pilíře bychom tak mohly zařadit i produkty jiných pojišťoven, ale lze tam zařadit například i stavební spoření, ve kterém je stanovena minimální doba spoření 6 let, nicméně s ním lze spořit i v řádu desítek let a vzhledem k státní podpoře a garantovanému zhodnocení je zejména vhodná tato forma pro klienty, kteří se blíží k důchodovému věku.

5 Analýza demografického vývoje

5.1 Příčiny stárnutí populace

Demografické stárnutí populace postihuje v současnosti všechny vyspělé země a stává se tak jednou z nejzávažnějších a nejdiskutovanějších společenských otázek. Příčinou demografického stárnutí je především pokles úrovně porodnosti, změny v úmrtnostních poměrech a prodlužování naděje dožití. Podle dlouhodobých prognóz budoucího vývoje počtu a věkové struktury obyvatelstva bude podíl starších osob v populaci České republiky i nadále významně narůstat (viz graf č. 2). Růst podílu seniorů bude provázen především poklesem podílu obyvatelstva v produktivním věku. Podstatným nárůstem bude podíl seniorů ve věku nad 70 resp. 80 let, což bude mít mnoho důležitých důsledků pro společnost. Zlepšováním zdravotního stavu seniorů bude provázeno posunem výskytu vážných nemocí do vyššího věku a zvyšování počtu nejstarších osob tak povede i ke zvyšování dalších nákladů. Budoucí senioři se tedy budou od svých předchůdců lišit hlavně početním zastoupením.

Graf č. 2 Reálná a předpokládaná věková struktura obyvatelstva ČR v letech 2009 a 2050

Zdroj: ČSÚ

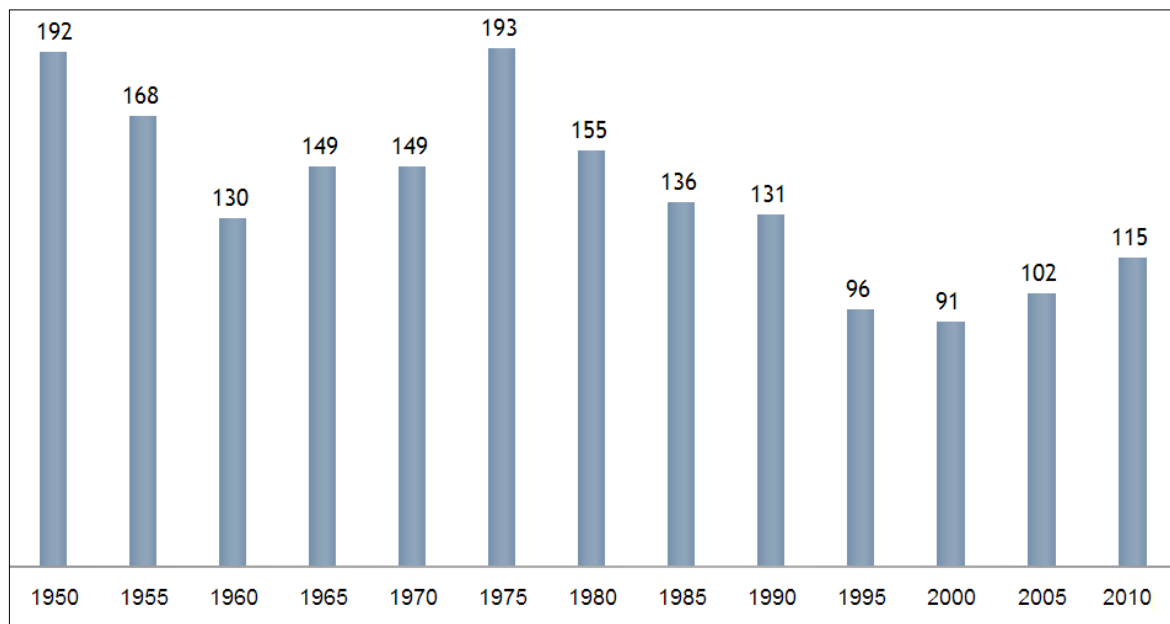
5.2 Vývoj demografického stárnutí v české republice

Přestože stárnutí věkové struktury české populace se v souvislosti s ukončením demografické revoluce na našem území započalo již v meziválečném období, jeho další vývoj po 2. světové válce byl relativně pomalý a zdaleka nebyl plynulý. Vývoj byl poznamenán výkyvy jednotlivých generací. V 50. letech byl brzděn vlnou vysoké poválečné natality i příznivým vývojem dětské úmrtnosti. Na počátku 60. let tak podíl dětí v populaci přesahoval 25% a podíl osob ve věku nad 65 let nedosahoval ani 10%. 60 léta byla obdobím intenzivnějšího stárnutí. 70. léta byly naopak vysoké počty narození a stárnutí se tím zpomalilo. Celkově bychom mohli říci, že věková struktura v poválečném období až do počátku 90. let 20. století byla příznivá. Děti do 15 let tvořily zhruba 20% a obyvatelstvo v produktivním věku přesahovalo 60%. Podíl starších rostl velmi mírně. Populační stárnutí v 90. letech mělo v České republice zvláštní průběh zapříčiněný historicky vzniklými deformacemi věkové struktury, brzdícím efektem natalitní vlny 70. let i hlubokým a rychlým poklesem porodnosti. V 2. polovině 90. let dosáhl počet seniorů nad 65 let jako na přelomu 70. a 80. let, kdy byl doposud nejvyšší (13,5%). Ke konci roku 2006 již tvořili senioři starší 65 let 14,4%. Dále klesala porodnost a podíl dětí do 15 let se snížil z 21% na 14%. V populaci začaly početně převažovat osoby nad 65 let nad dětmi do 15 let. Populační vývoj za posledních několik let předznamenává, že ČR stojí na prahu velkých nezadržitelných změn věkové struktury (viz graf č. 4, 5, 6, 7). Charakter současné věkové struktury sám v sobě skrývá značný potenciál pro intenzivní stárnutí. Je velmi nízká úroveň plodnosti a přibývá osob z početně poválečných ročníků nad věkovou hranici 65 let. Podíl seniorů se bude zvyšovat na úkor snižování podílu osob v produktivním věku. Podle projekce ČSÚ v roce 2020 dosáhne 20%, v roce 2050 by měl vzrůst až na 31% (senioři nad 65 let). Zvyšuje se i podíl starších 80 let. V roce 2020 by mělo připadat 51 neaktivních na 100 aktivních. V roce 2050 by neaktivních mělo být 78 na 100 aktivních. (Kalibová, a další, 2009) (ČSÚ, 2013)

V současné době jsou v důchodu silné poválečné ročníky, které výrazně ovlivňují penzijní deficit. Dalšími silnými ročníky jsou 70. léta, kdy byl enormní vzestup míry porodnosti. Hlavními nástroji, které k tomu v té době přispěly bylo zavedení mateřského příspěvku, zvýšení porodného, pevné zavedení dětských přídatků a možnost prodloužení mateřské dovolené. V 80. letech naopak došlo k opětovnému poklesu porodnosti. K těmto výkyvům docházelo z historického hlediska velmi často. Silné ročníky vždy významně

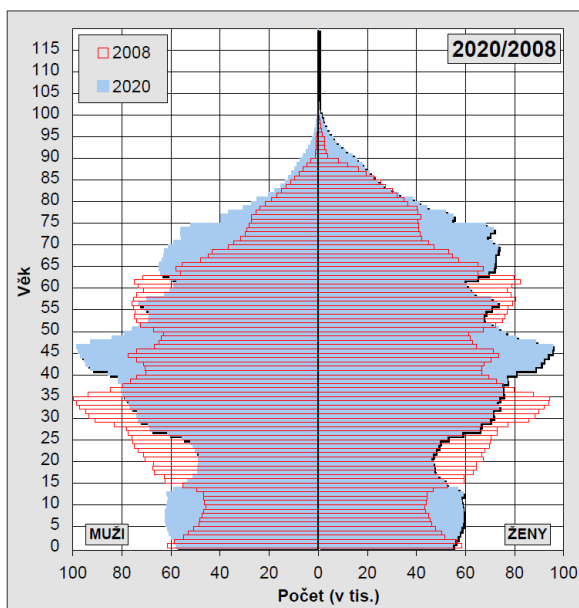
ovlivní důchodový rozpočet. Jak je patrné na graf č. 3, velký problém v penzijním systému nás teprve čeká, podílet se na tom bude hlavně odchod do důchodu silných ročníků ze 70. let.

Graf č. 3 Dlouhodobá křivka porodnosti v ČR

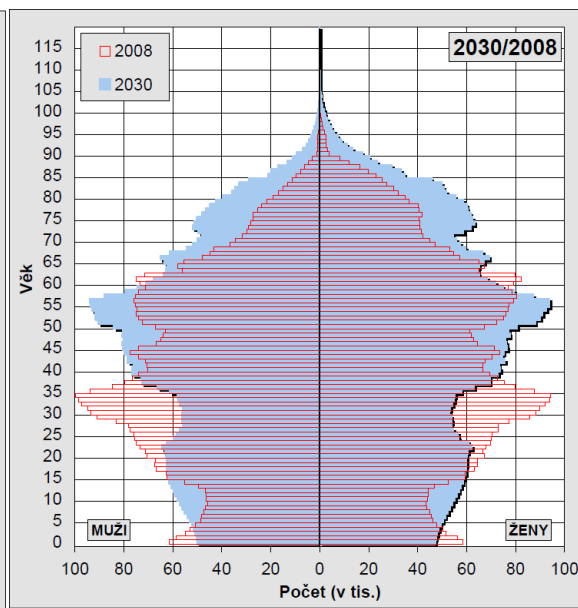

Zdroj: ČSÚ

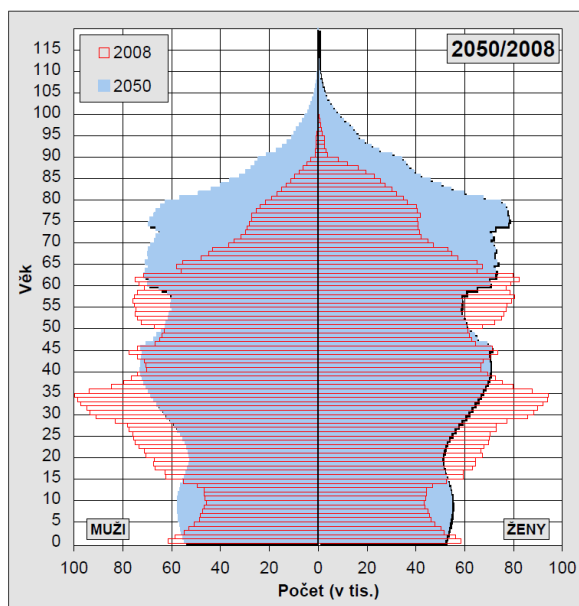
Graf č. 4 Očekávaná věková struktura obyvatelstva v roce 2020 v porovnání s výchozí věkovou strukturou z roku 2008

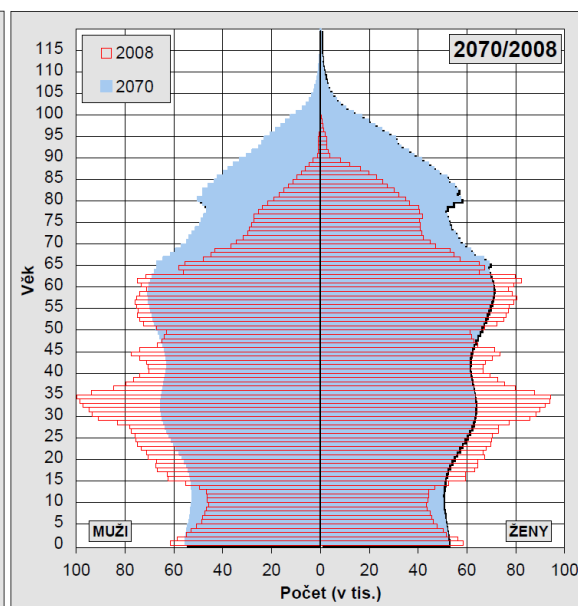
Graf č. 5 Očekávaná věková struktura obyvatelstva v roce 2030 v porovnání s výchozí věkovou strukturou z roku 2008

Graf č. 6 Očekávaná věková struktura obyvatelstva v roce 2050 v porovnání s výchozí věkovou strukturou z roku 2008

Graf č. 7 Očekávaná věková struktura obyvatelstva v roce 2070 v porovnání s výchozí věkovou strukturou z roku 2008

Zdroj: (Burcin, a další, 2010)

5.3 Sociálně-ekonomické důsledky demografického stárnutí

Populační stárnutí je z dlouhodobého hlediska nezvratný trend vývoje věkové struktury. Postupně se stává nejvíce sledovaným demografickým procesem. Důsledky stárnutí se dotýkají nejrůznějších sfér ekonomického a sociálního vývoje. Nejzřetelnější dopady se projeví v těch oblastech, které jsou přímo závislé na měnícím se věkovém složení obyvatelstva. Jde především o financování systému důchodového zabezpečení a sociální a zdravotní péče o staré občany, neboť tyto systémy vznikaly za zcela jiných demografických podmínek. Penzijní systémy založené na průběžném financování jsou do budoucna značně ohroženy. Přispívajících do důchodového systému bude potencionálně ubývat. Příjemců penze bude naopak díky generačním posunům a prodlužující se naději dožití stále přibývat a jejich počet se značně zvýší. V zájmu udržitelnosti celého systému a rovnováhy mezi oběma stranami přistupují jednotlivé země k reformám penzijních systémů zaměřeným na zvyšování věku odchodu do důchodu, omezování předčasných odchodů do důchodu nebo na více pilířové financování starobních důchodů. Současně je více podporován růst ekonomické aktivity žen a starších lidí, který by zmírňoval proces poklesu obyvatelstva v produktivním věku. Dalším velmi významným důsledkem populačního stárnutí pro veřejné finance a mezigenerační solidaritu je vzestup počtu obyvatel nejstarších věkových skupin. U těchto osob nad 80 let je podstatně vyšší pravděpodobnost výskytu nemocí a různých forem omezení fungování v běžném životě a závislosti na pomoci a péči ostatních. Tím porostou i výdaje na zdravotní a sociální péči. Na zmírnění sociálních a ekonomických dopadů by mohla mít vliv imigrace, ovšem za předpokladu, že by se jednalo o imigraci aktivně pracujících. Imigrace může zmírnit celkové populační úbytky, ale proces stárnutí nezastaví.

5.4 Demografie a její ovlivnění

5.4.1 Porodnost

Porodnost je jedním z klíčových demografických procesů a spolu s úmrtností představuje základní složku demografické reprodukce populací. Cílem je nastínit směr budoucího populačního vývoje a ukázat zejména na změny ve věkovém složení, které jsou neodvratitelné a které budou v případě České republiky velmi výrazné. Projekce, jejímž objektivním rysem je neurčitost nemůže však předvídat náhle působení vnějších vlivů např. hluboké ekonomické krize, výrazné změny v systému sociálních opatření či epidemie

nemocí, které mohou z krátkodobého hlediska ovlivnit úroveň úmrtnosti nebo plodnosti. Proto je nutné výsledky projekce chápat vždy podmíněně a interpretovat je ve vztahu k vstupním parametrům. V základních trendech jednotlivých složek budoucího populačního vývoje se nová projekce neliší od těch, se kterými uvažovala Projekce 2009. Počítá se s větším snižováním hladiny úmrtnosti v dlouhodobém pohledu s kladným migračním saldem a ve střední a vysoké variantě se zvýšením úrovně plodnosti. V případě vyspělých zemí, které prošly druhým demografickým přechodem, by se jednalo o zvýšení porodnosti. Cílem by bylo zajistit v populaci takové přírůstky, které by vyrovnávali počty budoucích osob v post produktivním věku. Přitom by se muselo počítat se zpožděním minimálně 20 let, kdy tyto osoby vstoupí do věku plné ekonomické aktivity a také by zde musela být zahrnuta snaha o vyrovnání nerovností ve věkové struktuře. Jednak by navýšení porodnosti znamenalo momentální ekonomické zatížení narůstající dětské složky populace. Také by to vyžadovalo co nejpřesnější ovládní všech zákonitostí porodnosti a to je právě druhým základním problémem populační politiky. Základními parametry, které mohou ovlivnit demografickou strukturu, jsou především: zvyšování porodnosti, věku dožití a kladné saldo migrace (viz tabulka č. 7). (ČSÚ, 2013)

Tabulka č. 6 Základní parametry projekce

Rok	Úhrnná plodnost			Naděje dožití (muži / ženy)			Saldo migrace		
	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká
2012*	1,45	1,45	1,45	75,0 / 80,9	75,0 / 80,9	75,0 / 80,9	10 293	10 293	10 293
2015	1,45	1,45	1,45	75,6 / 81,4	75,8 / 81,6	75,9 / 81,8	-996	8 934	18 864
2030	1,45	1,50	1,52	78,2 / 83,8	79,5 / 85,1	80,6 / 86,1	2 226	11 659	21 110
2050	1,45	1,56	1,61	81,1 / 86,2	83,0 / 88,0	84,6 / 89,3	5 571	14 384	23 291
2100	1,45	1,56	1,61	84,2 / 88,8	86,6 / 91,1	88,4 / 92,9	10 350	17 671	25 400

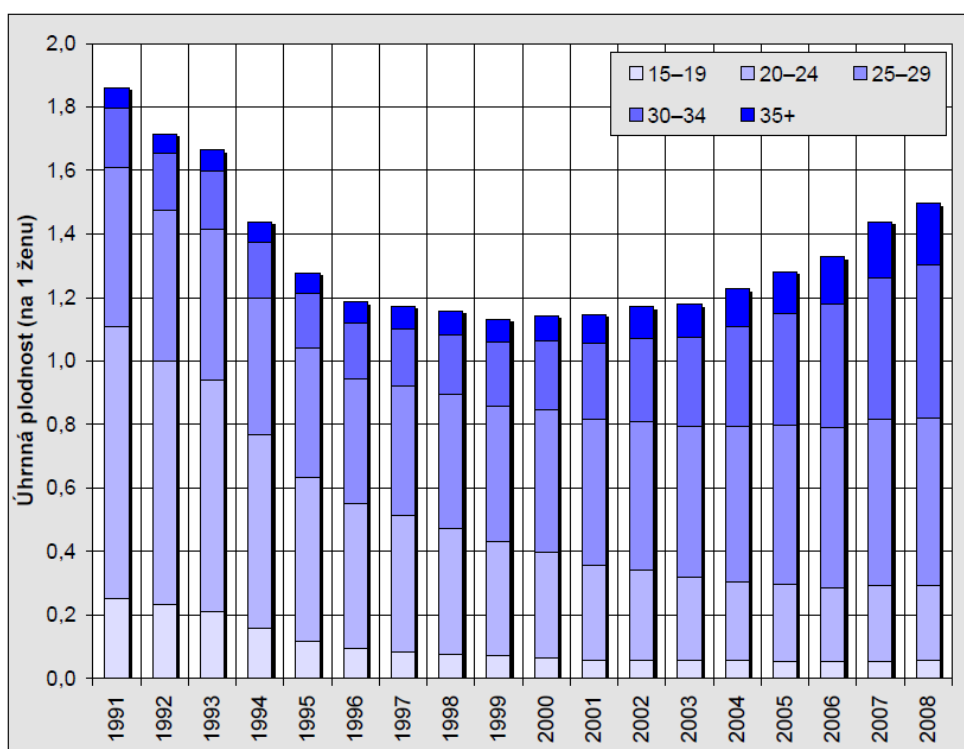
* reálná data

Zdroj: ČSÚ

V oblasti scénáře vývoje plodnosti je nová Projekce 2013 méně optimistická, co se týče pozitivního vývoje rostoucí plodnosti, než projekce předcházející. Ta totiž byla sestavovaná v době výrazného růstu plodnosti (2005). Od roku 1995 v následujícím desetiletí byla porodnost 1,3 dítěte na 1 ženu (tzv. lowest-low fertility), v roce 2008 jsme se dostali na hranici 1,5 dítěte na 1 ženu (viz graf č. 8). Vize tedy vypadala optimisticky. Ani po dalších čtyřech letech se však úroveň plodnosti nevyrovnala roku 2008. Po krátké stagnaci naopak klesla na 1,43. Teprve rok 2012 znamenal nepatrné zvýšení na 1,45. Předběžné výsledky následujícího roku 2013 však oživení růstu plodnosti nesignalizují.

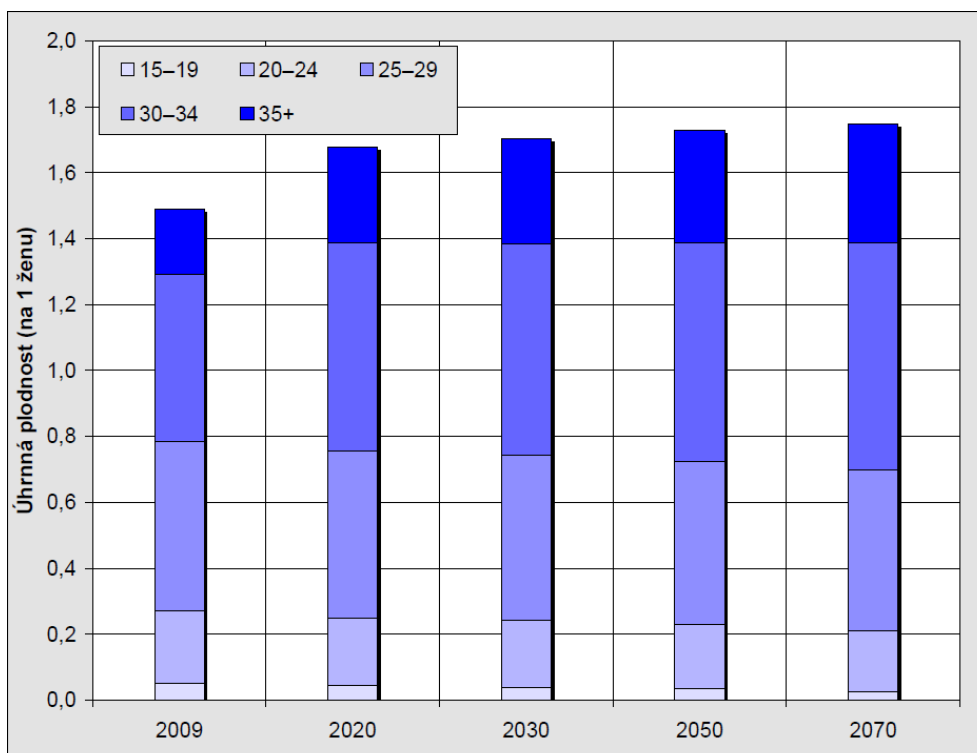
Všechny varianty ale očekávají další nárůst průměrného věku matek při porodu a ten se v současnosti blíží věku téměř 30 let. V dalších letech se očekává snížení úrovně plodnosti mladších 30 ti let a naopak zvýšení plodnosti starších 35 ti let (viz graf č. 9). V roce 2050 se počítá s nepatrným navýšením plodnosti na 1,6 dítěte na 1 ženu. Těžiště plodnosti by mělo nadále zůstat nadále kolem 30 let s mírným navýšením ročních maximálních hodnot specifických fertilit (nad 130‰ ze současných 120‰). (ČSÚ, 2013)

Graf č. 8 Vývoj úhrnné plodnosti a její struktury podle věku mezi roky 1991 a 2008

Zdroj: (Burcin, a další, 2010)

Graf č. 9 Očekávaný vývoj úhrnné plodnosti a její struktury podle věku mezi roky 2009 a 2070

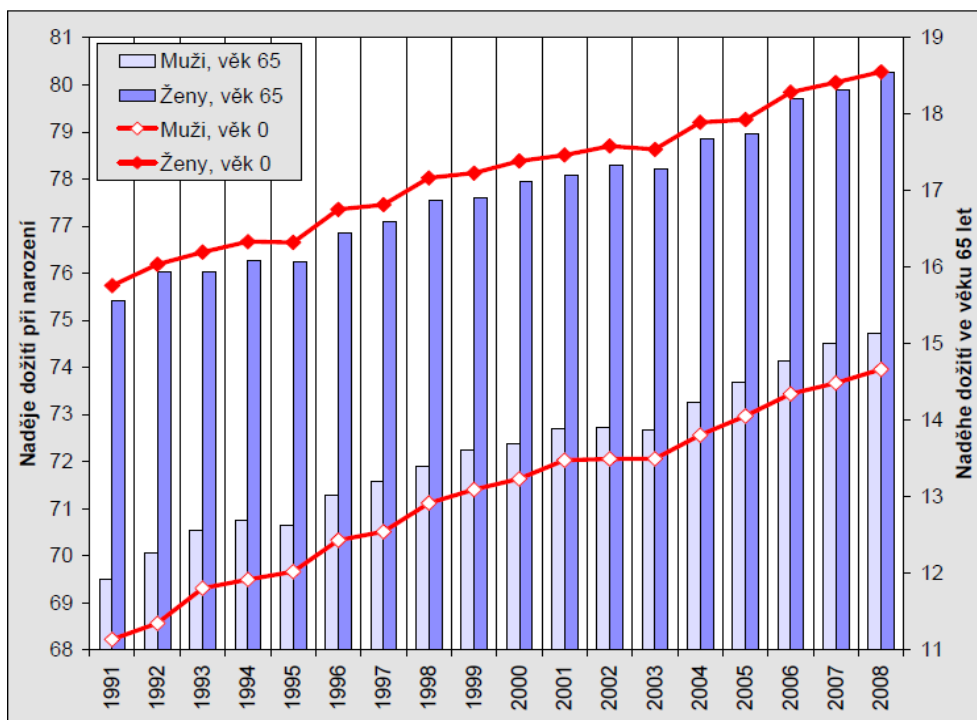

Zdroj: (Burcin, a další, 2010)

5.4.2 Úmrtnost

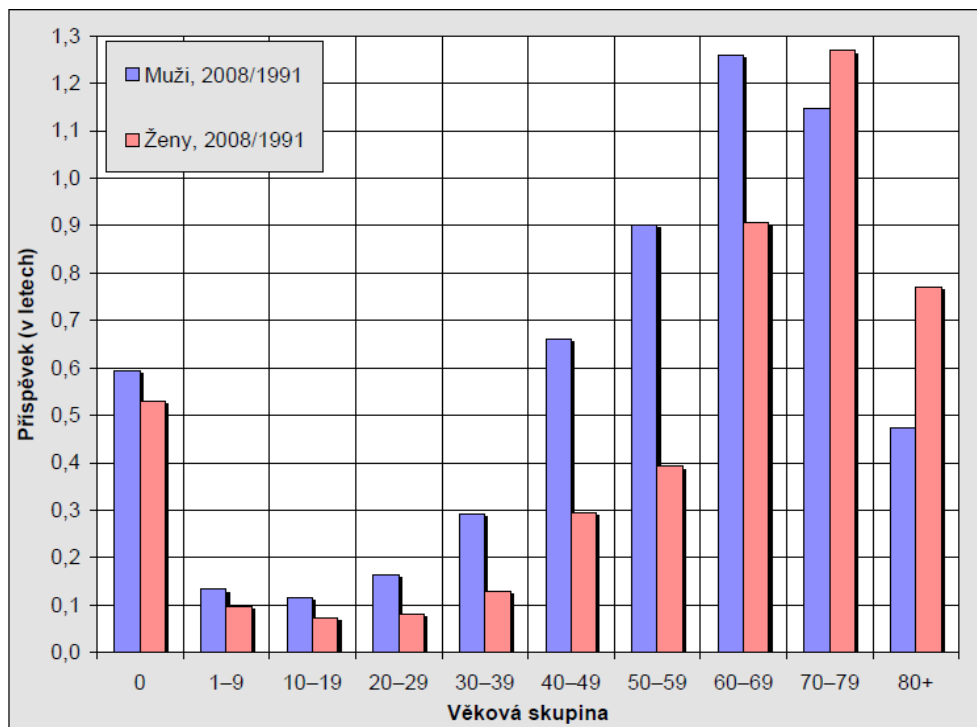
Obyvatelstvo České republiky prošlo mezi lety 1991 a 2008 poměrně intenzivním procesem stárnutí. Přesto počet zemřelých rok od roku klesal a v roce 2008 byl o 20 tis. osob nižší než na počátku tohoto období. Skutečnost, že celkový počet obyvatel výrazně neklesal, ale naopak, zejména v jeho závěru výrazně rostl, jen potvrzuje zásadní rozsah poklesu intenzity úmrtnosti ve sledovaném období. Jestliže v roce 1991 činila např. naděje dožití u mužů zhruba 68,2 roků a 75,7 u žen, potom na konci tohoto období již bylo 74 u mužů a 80,4 let u žen (viz graf č. 10). Jednalo se v obou případech o změnu plynulou jednoznačným směřováním základního vývojového trendu. Průměrný roční přírůstek hodnoty naděje dožití při narození činil u mužů přibližně třetinu a u žen čtvrtinu roku. Rozhodující podíl na této změně vykazaly zejména vyšší věkové skupiny, v nichž úmrtnost poklesla nejvýrazněji. Významný byl také pokles kojenecké úmrtnosti, který se prakticky realizoval v 1. polovině zmiňovaného období. Ke snížení došlo z hodnoty 10,4 na hodnotu 4,1 na 1000 živě narozených dětí. Nezanedbatelný příspěvek ke snížení celkové úmrtnosti u obou pohlaví představovali též změny úmrtnosti ve středním věku mezi 40 a 60 rokem života (viz graf č. 11).

Graf č. 10 Vývoj naděje dožití při narození a v přesném věku 65 let mezi roky 1991 a 2008

Zdroj: (Burcin, a další, 2010)

Graf č. 11 Příspěvky věkových skupin k celkové změně naděje dožití při narození mezi roky 1991 a 2008

Zdroj: (Burcin, a další, 2010)

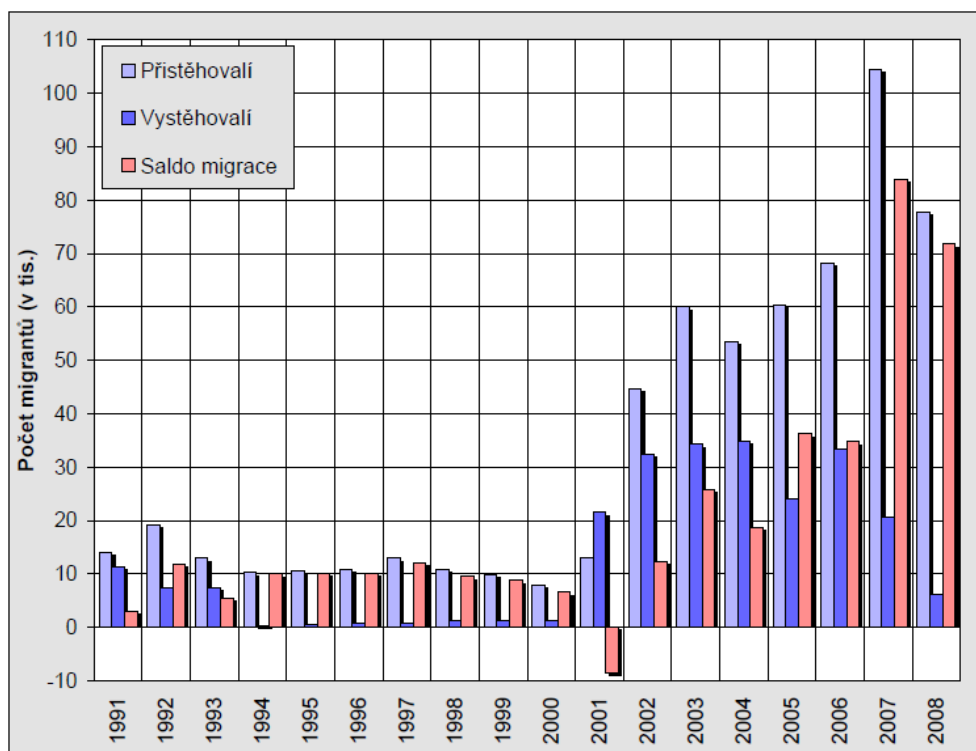
Pozorovaný vývoj, jeho směr, dynamika i vnitřní struktura je logickým důsledkem předcházejícího dlouhodobého vývoje úmrtnosti v populaci České republiky. Pokrok v medicíně a lékařské péči, k němuž mezitím ve vyspělých zemích došlo, nám zůstal částečně nedostupný, znamenal v případě procesu úmrtnosti nahromadění značného vývojového potenciálu. Postupné otevírání se světu po roce 1985 a následná radikální změna politických a ekonomických podmínek (1989) nám tento potenciál uvolnily, což se stalo pro vývoj úmrtnost rozhodující. Začaly se zavádět nejmodernější technologie, zejména v lékařské vědě, běžně dostupnými se staly účinnější léčiva a výrazně vzrostl počet odborných zdravotnických výkonů. V souběhu s tím rostl zájem o prevenci v rámci lékařské péče, o vlastní zdraví a došlo i k významným změnám v životním stylu a stravovacích návyků podstatné části populace, neboť zdraví se stalo jedním z rozhodujících kritérií hodnoty pracovní síly na trhu práce. Uvedené tvrzení dokládají mimo jiné i výsledky nejnovějších demografických studií věnovaných vývoji úmrtnosti podle příčin a jmenovitě pak tzv. odvratitelné úmrtnosti.

5.4.3 Migrace

Zahraniční migraci, její směry, objemy, bilanci i demografickou strukturu v letech 1991 až 2008 významně ovlivnilo hned několik změn. První bylo rozdělení Československa v roce 1993. To způsobilo přechodné zesílení migrační výměny mezi oběma novými státy a hlavně znamenalo její přeřazení ze statické kategorie vnitřní migrace do kategorie zahraniční migrace. Druhou a patně nejvýznamnější změnou, k níž došlo v roce 2001 při sčítání lidu, bylo již uvedení rozšíření definice obyvatele o cizince, kteří pobývají na území našeho státu na základě tzv. dlouhodobého víza, nebo povolení k dlouhodobému pobytu. Tato změna společně se změnou ve vízové politice a tvrdosti jejího uplatňování měla za následek nejprve naprosto nečekaný a do jisté míry i nereálný pokles migračního salda (-8,6 tis. obyvatel v roce 2001) a poté opět jeho prudký vzestup (+12,3 tis. osob v roce 2002, +25,8 tis. v roce 2003). Za souběžného nárůstu migračního obratu přibližně 9000 přistěhování v roce 2000 na 77000 a 94000 o 2, resp. 3 roky později. Nastolený trend dostal nový impuls v souvislosti přijetím České republiky do EU v roce 2004 a čtvrtá významná změna byla spojena s rozšířením Schengenského prostoru o Českou republiku a další post-komunistické země v závěru roku 2007. Kromě těchto velmi skokových změn svou nemalou roli sehrál průběžný ekonomický růst a s ním spojený strukturální nedostatek pracovních sil, který se nejsilněji projevoval v letech 2005-2007 a

prakticky skončil v létě 2008. Doposud nejvýraznějším rokem z hlediska migrace se stal rok 2007, kdy se k nám podle oficiálních statistik přistěhovalo 104,4 tis a vystěhovalo se 20,5 tis. obyvatel. Saldo tedy dosáhlo nebývale vysoké hodnoty 83,9 tis. osob (viz graf č. 12).

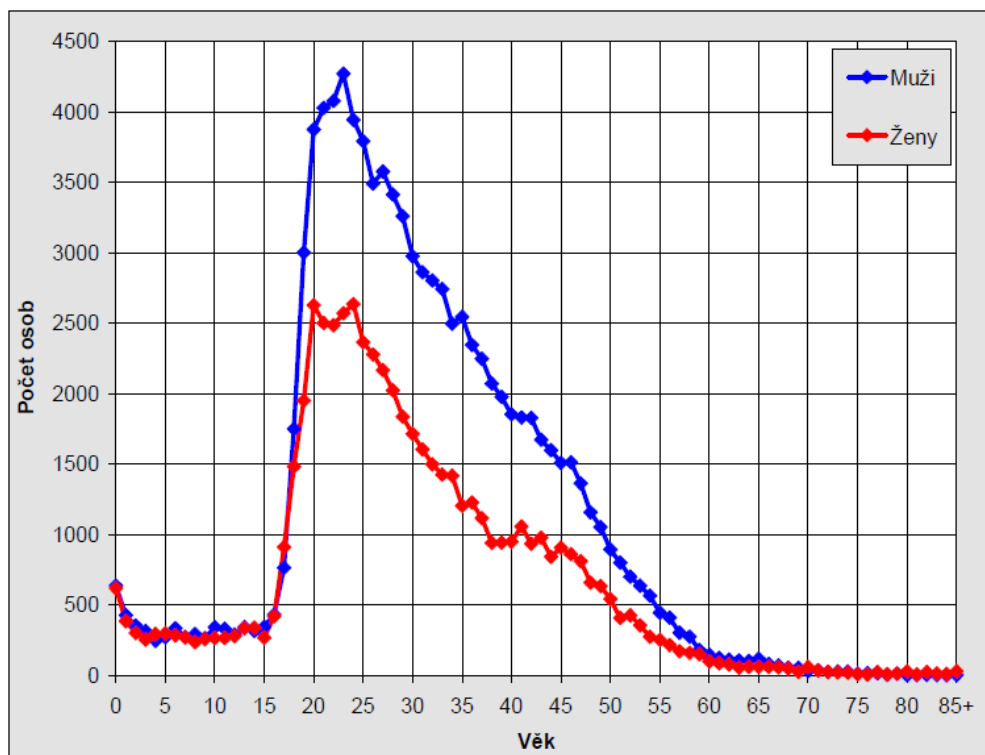
Graf č. 12 Vývoj migrační bilance v letech 1991–2008

Zdroj: (Burcin, a další, 2010)

Dnešní migrace zejména vzhledem k aktuální definici migranta má především ekonomický charakter. Rozhodující podíl v hlavních migračních tocích mají ti, kteří se stěhují, často jen dočasně, za práci nebo se z pracovního pobytu vracejí domů. Z tohoto důvodu jsou odpovídající pohlavně věkové profily rozložení migrantů podle věku srovnatelné a v čase relativně stabilní. Největší podíl migrantů dle věkového složení je mezi 20 a 30 lety (viz graf č. 13). V rámci rozložení salda migrantů do České republiky podle pohlaví máme nízké saldo u dětí a jsou i nižší salda u žen než u mužů stejného věku. To vše svědčí jednoznačně ekonomickému charakteru aktuální ekonomické migrace týkající se České republiky.

Graf č. 13 Migrační saldo ze zahraniční v letech 2005–2007

Zdroj: (Burcin, a další, 2010)

6 Zhodnocení penzijní reformy

Všechny odborné studie zpracované v rámci důchodové reformy potvrzují, že náklady na výplatu starobních důchodů se budou výrazně zvyšovat. Bude více klesat počet ekonomicky aktivních lidí, kteří do důchodového systému přispívají a významně poroste počet důchodců. Není pochyb, že z dlouhodobého hlediska je tento stav neudržitelný. Již v relativně blízké budoucnosti bude výplata státního důchodu z prvního pilíře představovat jen základní sociální minimum. Zbylá část příjmů seniorů bude muset pocházet z jiných zdrojů. Důchodová reforma je tedy naprostou nutností.

Malá důchodová reforma přinesla zásadní změny. Penzijní systém v České republice se vyznačoval velkou mírou solidarity. Lidé s výrazně vyšším příjmem, než je běžný průměr, dostávali v důchodu skoro stejně jako ti, kteří si během svého produktivního věku moc nevydělávali, a tím pádem do státní kasy neodváděli na sociálním pojištění příliš mnoho. Tato část reformy je dle mého názoru správná, reforma ale přinesla i negativní část. Zvyšuje se jak u mužů, tak u žen věková hranice odchodu do důchodu a lidé narozeni po roce 1965 by měli odcházet do penze již ve věku 65 let. Dle mého názoru je 65 let dostačující a těžko si lze představit odchody do důchodu ve vyšším věku. Reforma ale počítá s daleko vyšším věkem a to za hranicí 70 let. Myslím si, že toto posunutí věkové hranice je příliš vysoké a nemusí přinést důchodovému účtu žádná pozitiva. S velkou pravděpodobností se lidé v tak vysokém věku již nebudou schopni aktivně zapojit do pracovního procesu.

Důchodová reforma, která proběhla v roce 2013 byla nutná, ale některé parametry nebyly optimální. Druhý pilíř se stal nepovinným a tak ti lidé, kteří doposud nespořili, nebo spořili málo, se do něj stejně nezapojili. Tento pilíř má i řadu omezení. Vstup je dobrovolný, ale kdo se pro něj rozhodne, nemůže ze systému již vystoupit. Účastník si vybírá ze čtyř investičních strategií, ale ani jedna z nich není garantována. Tento pilíř postrádá především jistotu a flexibilitu. Další otázkou zůstává jeho případné zachování. Podle zdroje aktualne.cz chce vládní koalice prosadit jeho zrušení. Zbývá jen doladit, jak přesně by rušení proběhlo. Šest penzijních společností, které se rozhodly toto spoření nabízet na začátku roku 2013 věřilo, že na konci získají v součtu stovky tisíc klientů. Ve skutečnosti byl zájem minimální. K 31.12.2013 měly všechny penzijní společnosti dle APF ČR ve II. pilíři pouze 81 962 klientů.

Třetí pilíř důchodového systému tvoří dřívější penzijní připojištění se státním příspěvkem, nově nazývané doplňkové penzijní spoření. V penzijním připojištění uzavřeném do konce roku 2012 je zachované nezáporné zhodnocení, historicky zhodnocované v průměru 2%. Noví klienti od roku 2013 již tuto možnost nemají a uzavírají toto penzijní spoření již s novými podmínkami, v tomto nově zřízeném produktu můžou tedy klienti i prodělat. Pozitivní pro nově přichozí je motivace ke spoření vyšších částek a s tím související vyšší státní podpora. Negativními parametry se může stát ztráta garance vložených prostředků a nemožnost jednorázového výběru. Tento produkt byl v původní verzi velmi dobrý, a nebyla nutnost jeho změn.

6.1 Vlastní návrh penzijního systému

Hlavní cíl každého dobře fungujícího penzijního systému je slušné zabezpečení občanů na stáří. Mé vlastní doporučení spočívá stejně jako současné na třech, respektive na čtyřech pilířích. Tyto pilíře by měly být spravovány jak státem, tak soukromým sektorem, kde by se klienti rozhodovali sami, kam své úspory investovat a jaké si přejí zhodnocení. Tím by se také rozhodli o případné míře rizika vložených úspor.

Hlavní první pilíř by měl být zachován ve správě státu. Z hlediska solidarity by mělo být postupováno jako doposud, ale měla by se více posílit pozice zásluhovosti tak, aby ti kdo do systému přispívají více, měli i v budoucnu vyšší důchody. Stejně tak by měli všichni občané mít výši svého důchodu ovlivněnou počtem odpracovaných let. Další problém celého sociálního systému v ČR je ve velmi slabé kontrole sociálních dávek v nezaměstnanosti, případně i v nahlášení se na úřad práce, kdy v takovém případě za občana platí stát sociální i zdravotní pojištění. V mnohých případech je tak podporován nárůst šedé ekonomiky. Někteří občané se tak mohou i dlouhodobě vyhýbat pracovnímu procesu, neboť příspěvky ze všech sociálních dávek (sociální dávky v nezaměstnanost, příspěvek na bydlení, přídavky na děti apod.) jsou někdy vyšší, než mzda, kterou by v případném zaměstnání obdrželi. Doporučoval bych v rámci úspor zvýšit kontrolu nad všemi sociálními dávkami. Všechny tyto dávky by měly být vždy nižší než případná mzda, tak aby každý občan byl motivován pro vstup do pracovního procesu. Často se pak v televizi nebo tisku setkáváme s tím, že některé rodiny žijí jen ze sociálních příspěvků a práci tak ani nevyhledávají. To ve své podstatě také přináší propad v důchodovém rozpočtu. Prosperitu tohoto prvního pilíře bych viděl i ve větší porodnosti, tak abychom se přiblížili

k průměru 2 děti na rodinu. Z tohoto důvodu bych doporučoval mladé manželské páry více podporovat, tak aby sami měli zájem společně mít druhého potomka. Druhé dítě by mělo být podpořeno nejenom porodným, ale především měsíčními dávkami na děti. Podpora většího počtu dětí by naopak měla být v kompetenci rodičů, tím by se zamezilo plýtvání sociálními dávkami, neboť některé sociálně slabší rodiny si děti pořizují z důvodu přídavků na děti a dalších sociálních dávek. To je také jedna z cest ke zlepšení důchodového rozpočtu. Dalším řešením pomoci důchodového systému je imigrace. Vyspělé západní země jsou pro mnoho mladých lákavé z hlediska pracovních příležitostí. Imigranti by mohli i v ČR snížit riziko demografického vývoje. Otázkou zůstává jejich schopnost začlenění se do fungující společnosti s určitými pravidly, morálkou, etikou a vzdělaností. Rozhodně bych v tomto pilíři nedoporučil cestu dalšího zvyšování příspěvkové sazby. Další zvyšování by podle mého názoru systému spíše ublížilo. Vzrostl by poměr šedé ekonomiky a celkově vybraných prostředků by naopak ubylo. V rámci malé důchodové reformy v roce 2011 začal proces prodlužování věku odchodu do důchodu. Ten by se měl prodlužovat až za hranici 70 let. Otázkou zůstává, schopnost pracovat do tak vysokého věku. V tomto věku by mohli pracovat někteří úředníci, nicméně nedovedu si představit některé dělnické profese, v kterých by zaměstnanci byly schopni ještě pracovat. Před reformou muži odcházeli do důchodu v 60 letech, ženy ještě dříve s ohledem na počet dětí. Některé další profese například horníci odcházeli do důchodu již v 50 letech. Mé doporučení je odchod do důchodu maximálně v 65 letech a měly by se zohlednit stejně jako v dřívějších letech jednotlivé dělnické profese a s tím spojeny dřívější odchody do důchodu. U některých dělnických profesí je již dnes problém se zaměstnaností ve věku 50 let a to především z důvodu slabší výkonnosti a tak s velkou pravděpodobností lze předpokládat, jestliže stát nezmění odchody do důchodu, že budou lidé z těchto oblastí ve vyšším věku odkázáni na různé sociální dávky.

Druhý pilíř by měl být rovněž garantován státem, oproti současnému bych doporučil povinnou verzi, kde by si každý klient povinně odkládal 3% ze své čisté mzdy. Tím by se docílilo, že i ti, kteří v současné době nevyužívají žádného doplňkového produktu, kterým se zajišťují na penzi, budou nuceni spořit také. Penze z prvního pilíře bude v dalších letech velmi pravděpodobně nedostatečná a tak by se v budoucnu předešlo tomu, že těmto klientům bude vyplácena jakákoliv další sociální podpora k důchodu. V žádném případě bych ho nespojoval s prvním pilířem, z kterého bych nevyváděl žádné

prostředky. U tohoto pilíře doporučuji pouze garantované zhodnocení a na zvážení by mohla být i další daňová úleva. Naspořené prostředky by byly vypláceny k důchodu z prvního pilíře a v případě předčasného úmrtí by se na tyto prostředky vztahovalo dědické právo. Tím, že by se stal tento pilíř povinný, by velmi napomohl spolufinancovat důchody v rámci prvního pilíře. Občané, kteří doposud nevyužívali žádného spoření na penzi, by tak byli donuceni vstoupit alespoň do některého dalšího pilíře. Mentalita českých lidí není založena na přílišném riskování, ale raději se každý uskromní a má tak jistotu, že alespoň nějaké peníze mít bude. To je také jeden z důvodů, proč o tento druhý pilíř není v současnosti velký zájem.

Jako třetí pilíř bych ponechal původní penzijní připojištění, které vznikalo v letech 1994 - 1995. V té době nebylo významným pomocníkem prvního pilíře, protože zájem o něj nebyl příliš velký a jeho průměrné měsíční úložky byly nízké. Přesto se tento produkt stal velmi oblíbený. Bylo u něj garantováno nezáporné zhodnocení, příspěvky od státu i daňová úleva. Dle mého názoru nebyla nutnost tento produkt reformovat. V novém produktu penzijního spoření se již klient rozhoduje kam své prostředky investuje a s tím souvisí i riziko vložených prostředků. Mé doporučení je i v třetí pilíři ponechat garanci a případní klienti, kteří by chtěli více zariskovat, by tak mohli využít dalšího pomyslného čtvrtého pilíře.

Ve čtvrtém pilíři bych doporučoval všem, kteří chtějí vyšší zhodnocení, aby si vybrali z široké škály produktů nejenom pojišťoven, ale i bank a dalších institucí, kde se dobrovolně rozhodují nejen o výši vložených prostředků, ale i o rizikovosti svých vkladů. Doporučil bych využití všech čtyřech pilířů a využít tak daňových úlev i příspěvku od státu. Tento čtvrtý pilíř by byl vhodný především pro ty, kteří chtějí vyšší zhodnocení a nevdají jim riziko s tím spojené.

V tabulce níže uvádím využití všech čtyř pilířů, které jsou jinak situovány než současné po důchodové reformě z roku 2013 (viz tabulka č. 6).

Tabulka č. 7 Možnosti využití všech pilířů a jejich celkový efekt na konečné penzi (v Kč)

	Měsíční úložka	Měsíční důchod
I. pilíř	---	10000
II. pilíř	600	1812
III. pilíř	500 (150)	1963
IV. pilíř	650	3088
Důchod celkem:	1750	16863

Zdroj: Vlastní zpracování

V této tabulce je znázorněn klient (25 let), který odpracuje 40 let (do 65 let) a současně využije všech čtyř pilířů. V prvním pilíři vycházím z průměrného měsíčního důchodu. Druhý pilíř vychází z výpočtu, že klient pobírá 20 000 Kč čisté mzdy a spoří si povinně 3% ze své mzdy (pracuji s garantovaným zhodnocením 2%). U třetího pilíře vycházím z původního penzijního připojištění, počítá se s příspěvkem od státu a s 2% zhodnocením. Ve čtvrtém pilíři si klient vybral investiční strategii a počítám se zhodnocením 4%. Celková výše důchodu by pak mohla dosáhnout při měsíční úložce do všech pilířů 1750 Kč za měsíc celkem 16863 Kč měsíčně. U druhého, třetího i čtvrtého pilíře kalkuluji s výplatou renty po dobu 20 let.

7 Závěr

Penzijní reforma je velmi diskutované téma posledních deseti let. Nutnost této reformy je podložena několika aspekty. V první řadě se jedná o nepříznivý demografický vývoj struktury obyvatelstva. Děti se rodí málo, lidé se díky lepší lékařské péči dožívají vyššího věku, zkrátka populace stárne. To má zásadní vliv na výplatu současných důchodů a státní průběžně financovaný systém se tak dostává do červených čísel. Důchodový systém prodělává ročně desítky miliard a je nutné pro jeho udržitelnost udělat několik zásadních kroků. Největší problém je tedy ještě před námi, jakmile začnou odcházet do důchodu nejsilnější ročníky, které jsou 1970 – 1975 jedná se tedy o dobu za cca 25 let. Jistá podobnost se kterou se setkáváme již dnes je skluz do větších deficitů se silnými ročníky s datem narození kolem roku 1940.

Mezi další problémy důchodového systému je také třeba zařadit nízkou zásluhovost, přílišnou příjmovou solidaritu a v neposlední řadě i klesající úroveň penzijních dávek, je třeba ji srovnávat především s minimální valorizací ve vztahu ke skutečné inflaci.

V této práci jsem se v první řadě zabýval klasifikací penzijních systémů, jejich rozdělením podle různých kritérií a v neposlední řadě jejich výhodami či nevýhodami, především jistota, výnosnost a s tím související rizikovost.

V další části je srovnání tří pilířového systému s pěti pilířovým systémem Světové banky a s třívrstevným systémem OECD. Výhody a nevýhody a v neposlední řadě nákladovost jednotlivých systémů a nutnost aplikace některého pro náš systém. Jak vyplývá z této práce cestou finanční udržitelnosti PAYG systému je především omezení nákladů a přenesení alespoň částečné odpovědnosti, na občany samé. V další kapitole jsem se zmínil o historii ale hlavně o vývoji důchodového systému po roce 1989. Velmi významným krokem bylo v devadesátých letech založení v té době druhého pilíře, kde klienti mohli dobrovolně spořit na penzi nezávisle na PAYG systému. Tento doplňkový systém ale nebyl přínosem pro ušetření prostředků v rámci výplaty důchodů z PAYG systému. I přes poměrně velkou oblibu mezi občany (podpora státu v rámci příspěvků a daňové úlevy) na něj nebylo ukládáno v rámci jednotlivců příliš mnoho peněz. Průměrná měsíční úložka činila cca 450 korun. Klienti, kteří ho v té době začali využívat, byli spíše z řad starší generace a při průměrné výši úložek, úroků a státní podpore si tak na důchod

mohli našetřit kolem 150 tisíc. Jednalo se o dobu spořeni 10 - 15 let. Mnohdy ale úložka byla výrazně nižší a z hlediska změn cenové hladiny se tato úspora stává ještě méně významnou (uvedeno v tabulce č.1).

Zásadní změnou se tak stala až tzv. malá důchodová reforma, kde byla značně posunuta hranice odchodu do důchodu a pokračující změna v čase, kdy se do budoucna má posouvat až na 70 a více let. Je tedy naprosto jasné, že toto opatření samo o sobě již významně přispěje k úsporám. Je třeba si položit otázku, zda vůbec budeme schopni do tohoto věku aktivně pracovat. Neumím si například představit jak lékaři, řidiči a především horníci pracují, je to téměř nemožné. Nehledě k počtu hodin, které by tito 70 letí zaměstnanci strávili u lékařů a v nemocnicích. Nemluvě o tom, že by je vyšetřoval stejně starý 70 letý lékař. Ani radši nechci pomyslet na to, že by je musel i operovat. Nastává i další problém a to ten, že lidi přes 50 let již dnes nechce nikdo zaměstnat. Je tedy možné, že lidé starší 60 let ještě důchod mít nebudou. První důvod je, že ve svém věku již žádnou práci neseženou a druhý je ten, že vzhledem ke svému věku a zdravotnímu stavu ji již nebudou moci vykonávat. Potom se může stát, že bude těmto lidem vyplácena různá sociální podpora a ta opět bude zatěžovat náš důchodový systém. Tato malá důchodová reforma dle mého názoru posouvá věkovou hranici odchodu do důchodu příliš daleko a v konečném důsledku penzijnímu ale i sociálnímu systému nemusí ušetřit.

Dále jsem se zaměřil na důchodovou reformu a vznik tří pilířového systému. Druhý pilíř dle současného nastavení ovšem přináší velmi malý zájem lidí a ani současná vláda není nakloněna k jeho ponechání. Když si položíme otázku o případném zvyšování příspěvků aktivně pracujících, ta je v současné době stanovena na 28% tak teoreticky by to sice mohlo přinést zisk, ale není jisté, zda by se nezačala zvyšovat tzv. šedá ekonomika. Další zvyšování by bylo spíše demotivačním prvkem a mohlo by vést k tzv. práci na černo, ke zvýšené nezaměstnanosti a tím i k prohlubování finanční nerovnováhy na důchodovém účtu. Po vzniku 2. a 3. pilíře v důchodové reformě je důležitou otázkou pro vstup jistota a garance vložených prostředků. Bohužel ani jeden z nich jistotu nenabízí, v nabídce je pouze konzervativní nebo investiční strategie. Může se tak stát, že finálně může klient i prodělat.

Další téma je analýza demografického vývoje a jeho dopady na důchodový systém. Za velmi ovlivňující faktor lze především považovat porodnost a myslím, že i podpora

v této oblasti za druhé dítě by byla vhodným doplňkem, to by mohlo pozitivně ovlivnit demografický vývoj v České republice, na který má největší vliv právě porodnost. Nyní se blížíme hodnotě 1,5 dětí na jednu ženu (viz tabulka č. 7). V současné době dostává matka sociální dávku (porodné) pouze na první dítě, doporučoval bych ji i na druhé dítě. Dalším parametrem jsou přídavky na děti, kde bych zvýhodnil první i druhé dítě, naopak bych přídavky na děti podstatně eliminoval pro rodiny, kde mají příliš velké množství dětí. V některých případech dochází ke zneužívání všech sociálních dávek. Tím by stát ušetřil značné prostředky. Velkou roli sehrává i fakt, že dnešní důchodci se dožívají vyššího věku a tak jsou jim důchody vypláceny po delší dobu. Co by dále mohlo částečně ovlivnit důchodový rozpočet je imigrace. Otázkou je, odkud by imigranti pocházeli a zda nebo jak by byli schopni se začlenit do našeho systému (viz graf č. 12).

Posledním tématem je zhodnocení stávajících důchodových reforem a následně vlastní zpracování důchodové reformy, rozdělením do tří resp. čtyř pilířů a návrh, jak by jednotlivé pilíře mohly vypadat a vytvoření možného modelového příkladu.

8 Seznam použitých zdrojů

AKTUÁLNE.CZ. *Důchodová reforma* [online]. 2.1.2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://www.aktualne.cz/wiki/politika/duchodova-reforma-penzijni-fondy-penze/r~i:wiki:1111/>

BEZDĚK, Vladimír. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformy)* [online]. Praha, 2000 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: http://invenio.nusl.cz/record/123897/files/nusl-123897_1.pdf

BURCIN, Boris a Tomáš KUČERA. *Prognóza populačního vývoje České republiky na období 2008–2070* [online]. Praha, 2010 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/8842/Prognozna_2010.pdf.

CIPRA, Tomáš. *Penze: kvantitativní přístup*. 1. vyd. Praha: Ekopress, 2012, ix, 409 s. ISBN 978-80-86929-87-3.

ČESKÁ SPOŘITELNA. *Brožura penzijního fondu České spořitelny: Penzijní plán č.4*. Česká spořitelna a.s., 2010.

ČSÚ. *Projekce obyvatelstva České republiky (Projekce 2013)* [online]. 2013 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/A6003061EE/\\$File/402013u.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/A6003061EE/$File/402013u.pdf)

FIALKA, Michal. *Ročenka Hospodářských novin 2003: VI. Peníze* [online]. 1. vyd. Praha: Economia., 2003, 272 s. [cit. 2014-02-23]. ISBN 80-853-7852-3. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/download/Rocenka2003/06kap.pdf>

Financnivzdelavani.cz. *Financnivzdelavani.cz* [online]. 2007 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.financnivzdelavani.cz/webmagazine/page.asp?idk=275>

GOLA, Petr. *Důchodová reforma.cz* [online]. 2012 [cit. 2014-02-23]. ISSN 1805-7470. Dostupné z: <http://www.duchodovareforma.cz/penzijni-pripojisteni/neudrzitelny-i-pilir-ceskeho-duchodoveho-systemu>

KALIBOVÁ, Květa, Zdeněk PAVLÍK a Alena VODÁKOVÁ. *Demografie (nejen) pro demografy*. 3. přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, 241 s. Sociologické pojmosloví (SLON), sv. 2. ISBN 978-80-7419-012-4.

KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2007, 503 s. ISBN 978-807-3572-761.

- KUTÁLEK, Vladimír. *Měšec.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-02-23]. ISSN 1213-4414. Dostupné z: <http://spocitiduchod.mesec.cz/clanky/vyznejte-se-v-duchodu-jak-funguje-prvni-pilir/>
- MESRŠMÍD, Jaroslav. *Ročenka Hospodářských novin 2003: VI. Peníze* [online]. 1. vyd. Praha: *Economia.*, 2003, 272 s. [cit. 2014-02-23]. ISBN 80-853-7852-3. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/download/Rocenka2003/06kap.pdf>
- MFČR. *Hospodaření systému důchodového pojištění* [online]. 2013 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/hospodareni-systemu-duchodoveho-pojisten>
- MPSV. *Důchodová kalkulačka* [online]. 2014 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://duchodovakalkulacka.mpsv.cz/www/>
- MPSV. *Důchodová reforma* [online]. 2011 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://duchodovareforma.mpsv.cz/cs/>
- MPSV. *Posun věkové hranice a zrušení předčasných důchodů* [online]. 2005 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2251/pvh-zpd.pdf>
- PŘIB, Jan. *Kdy do důchodu a za kolik*. 13. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2012, 139 s. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-4090-4.
- SYROVÝ, Petr. *Jak si spořit na důchod: zorientujte se v důchodové reformě*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 152 s. Finance (Grada). ISBN 978-80-247-4479-7.
- ŠILKOVÁ, Jiřina a Václav DVOŘÁK. *Deník.cz* [online]. 2011 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: http://www.denik.cz/z_domova/nove-penze-mensi-a-pozdeji20110511.html
- TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 6., podstatně přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 290 s. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-473-5.
- Zákon o důchodovém spoření. In: *Zákon č. 426/2011 Sb.* 2011. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-426#cast1>

8.1 Seznam obrázků, tabulek a grafů

Obrázek č. 1 - Klasický přístup - tři pilíře důchodového systému	20
Obrázek č. 2 - Světová banka - pět pilířů důchodového systému	21
Obrázek č. 3 - OECD - tři vrstvy důchodového systému	23
Tabulka č. 1 Naspořené finanční prostředky u penzijního připojištění (v Kč)	28
Tabulka č. 2 Státní příspěvek do konce roku 2012 a od roku 2013 - srovnání (v Kč).....	30
Tabulka č. 3 Hospodaření systému důchodového pojištění v letech 2002 - 2012 (v mld. Kč)	35
Tabulka č. 4 Rozdělení důchodových pilířů v ČR po roce 2013.....	38
Tabulka č. 5 O kolik klesne důchod z I. pilíře, pokud se budeme účastnit i II. pilíře (v Kč)	42
Tabulka č. 7 Základní parametry projekce	49
Tabulka č. 6 Možnosti využití všech pilířů a jejich celkový efekt na konečné penzi (v Kč)	60
Graf č. 1 Proces zvyšování věkové hranice odchodu do důchodu na 65 let.....	36
Graf č. 2 Reálná a předpokládaná věková struktura obyvatelstva ČR v letech 2009 a 2050	44
Graf č. 3 Dlouhodobá křivka porodnosti v ČR.....	46
Graf č. 4 Očekávaná věková struktura obyvatelstva v roce 2020 v porovnání s výchozí věkovou strukturou z roku 2008	47
Graf č. 5 Očekávaná věková struktura obyvatelstva v roce 2030 v porovnání s výchozí věkovou strukturou z roku 2008	47
Graf č. 6 Očekávaná věková struktura obyvatelstva v roce 2050 v porovnání s výchozí věkovou strukturou z roku 2008	47
Graf č. 7 Očekávaná věková struktura obyvatelstva v roce 2070 v porovnání s výchozí věkovou strukturou z roku 20	47
Graf č. 8 Vývoj úhrnné plodnosti a její struktury podle věku mezi roky 1991 a 2008.....	50
Graf č. 9 Očekávaný vývoj úhrnné plodnosti a její struktury podle věku mezi roky 2009 a 2070	51

Graf č. 10 Vývoj naděje dožití při narození a v přesném věku 65 let mezi roky 1991 a 2008	52
Graf č. 11 Příspěvky věkových skupin k celkové změně naděje dožití při narození mezi roky 1991 a 2008	52
Graf č. 12 Vývoj migrační bilance v letech 1991–2008	54
Graf č. 13 Migrační saldo ze zahraniční v letech 2005–2007.....	55